

VOJAŠKA ZGODOVINA DO 1871 (prosojnice + stari zapiski)

NEOLITSKO BOJEVANJE IN OROŽJE

Prvi spopadi med najstarejšimi človeškimi oblikami so temeljili na individualnih bojih – človek je bil bitje z nagonom ubijanja drugega človeka.

Kljub temu se antropologi in prazgodovinarji niso posvečali natančnim analizam bojevanja in vojn, čeprav je vojskovanje bistveno vplivalo na razvoj družbe in človeka.

Za prehistorijsko je značilno spopadanje na t.i. nikogaršnji zemlji, saj ni bilo sklenjene poselitve in neposrednega stika med ljudmi.

Upoštevajoč tedanjo populacijo, so bile vojske sicer manjše, vendar ne bistveno – neolitske vojske so imele med 500 in 2.000 vojaki.

Ne smemo zanemariti sposobnosti vojskovanja – enote po 500 mož so se izkazale za izjemno učinkovite.

Neposrednih dokazov o spopadih v paleolitiku (35.000-12.000 pr.nš.) ni, saj je organizirano bojevanje neločljivo povezano z oblikovanjem organizacij.

Orožje se je spreminjalo v skladu z razvojem tehnik in uporabo materialov – pomemben korak je bil nastanek “projektilov”.

O bojevanju kot organizirani obliki je mogoče govoriti ob nastanku utrjenih mest – Jeriho (8.000 let B.C.). Potrebna je bila koordinacija tako pri gradnji trdnjav kot pri njihovem obleganju.

Razločevanja med civilnim prebivalstvom in vojaki ni bilo – vsi so bili izenačeni in največkrat zaslužjeni. Značilna je bila velika surovost, zato predaje niso bile pogoste. Bistvo neolitskega bojevanja je bilo dokončno uničenje nasprotnika in njegovih dobrin ter prisvojitve vseh resursov zase.

Samo bojevanje je bilo največkrat podobno današnji taktiki terorističnega vojskovanja.

Neposrednih, široko organiziranih bitk z velikim številom vojakov praktično ni bilo – vloga in pomen poveljnika.

Bojevanje je temeljilo izključno na fizični (pre)moči, pri čemer je bilo neposredno povezano z družbenim položajem. Bojevniki so bili čaščeni, ker so sodelovali pri delitvi bojnega plena.

egipčanska država

starejša je nastala ob reki nil 4000 l.p.n.št., med 3200 in 2270 še ni bilo redne vojske, faraon ima osebno gardo, ki dobi tradicijo, obstajajo še stalne posadke v svetiščih in mestih. v nuji je bila vpoklicana vojska po ter upravnih enotah nomah, ki so jih vodili nomarhi, ti so bili dolžni svoje vojake zbrati in voditi v vojno, celotno vojsko pa je vodil eden od bližnjih faraonovih uradnikov, vojskovodja, nom je bilo okoli 40. iz tega časa so znani tudi najemniki, to so bili pripadniki ljudstev na obrobju egipta, nubijci ali libijci. nekaj 10.000 vojakov.

--oborožitev: kot še tisočletja: lok in puščica, kopje, razlika le v prebojnem mestu, konica sprva bakrena ali kamnita. znač orožje je rezilo, ki je podobno srpu, nasajeno na dolgo palico, kot neke vrste helebarda, pojavijo se tudi kožni ščiti ter kožni oklepi. železno orožje se uporablja šele v 13.st pr.n.št

srednja država: je nastala po obdobju slabitve oblasti faraona med 2100 in 1700 pnš. 1750 velika vstaja kmetov in sužnjev. osvojitve egipta iz smeri palestine. orožje je bronasto, vojska bolj struktuirana, bojuje se v 2 smereh, proti j, kjer so nubijci kamor prodira po nilu, ter preko obmorskega dela v palestino. tam so prišli tudi hiksi, ki so prekinili sr

državo(20000hiksov na konjih)=plemenska zveza, bojevali na konjih, ti so ostali egipčanom in marsikaj spremenli, šele 1580 so hiksi premagani. prva uporaba konja v zapregi v bojnem vozu- strelec in voznik

nova država: egipt se ponovno okrepi, je bila sužnjelastniška država, s veliko vlogo faraona, ki je vladal prek upravnega, uradniškega aparata. vojska: stalna, večina iz najemnikov (nubijci, libijci). v 18 dinastiji veliki osvajalni pohodi, ko je e.država dosegla vrh svoje trdnosti, osvajanje usmerjeno v palestino(mezopotamija) kjer je 2.velika civilizacija.tutmes veliki izvedel 17 vojnih pohodov v času vladavine. vojska:konjska vleka, kar pešakom omogoča večjo gibljivost . bitka pri megidu:1478 pnš, tutmesiiiprodr do evfrata v siriji=prva znana bitka z bojno postavitvijo, zaplenil 924 bojnih vozov in 200 oklepov.poznejši pohodi gredo v fenicijo, sirijo in mezopotamijo. leta 525 pnšt egipt izgubi samostojnost.

VOJSKA EGIPTA IN NJENE ZNAČILNOSTI

Zgodovina Egipta sega okoli 4.000 B.C., ko sta obstajali dve državni tvorbi: Spodnji in Zgodnji Egipt. Vsi spopadi so bili (kratke) državljanske vojne med plemiči.

Združitev Egipta – zmaga Gornji Egipt leta 3.200 B.C. pomeni oblikovanje jasne državne strukture in posledično vojaškega sistema.

Egipt ni poznal profesionalne vojske – izjema je bila faraonova osebna straža. Vojaki so bili vsi kmetje – poveljevali so jim NOMARHI (40 nomov).

Orožja: bojna sekira, lokostrelci so bili pomembni.

Faraon je določil poveljnika – največkrat član družine, medtem ko so bili ostali vojaški poveljniki največkrat teritorialni upravitelji nomov.

Za oborožitev vojske je skrbela država. Kmetje orožja niso imeli – strah pred upori. Sicer pa je bila oborožitev slaba: kopje, lok, puščica.

Oklepov niso poznali, ščiti so bili redki. Učinek projektilov je bil velik. Število vojakov je bilo odločujočega značaja.

Ko Hiksi zasedejo delto Nila okoli leta 2.100 B.C. premagujejo Egipčane zaradi uporabe konja. Tudi Egipčani “vpeljejo” konja, vendar samo kot vprego – bojni voz.

Zaradi vse daljših vojn in pohodov, se postopoma profesionalizira tudi vojska – kmetje ne morejo biti vojaki – kdo obdeluje zemljo. Plemstvo postane kasta vojaških poveljnikov in faraon se pojavi na bojišču kot poveljnik.

Pojavi se tudi najemniška vojska, ki so jih faraoni najemali pri sosednjih ljudstvih. Egipt je razpolagal z okoli 15.000 vojaki. Vojaška kariera je omogočala dvig na družbeni lestvici – nekateri so postali celo faraoni.

Vojne so prisilile faraone, da so med vojake sprejemali tudi vojaške ujetnike in najemnike. Ob koncu 12. stol. B.C. so več kot 60% egipčanske vojske predstavljali tujci.

V pozni dobi je Egipt temeljil samo še na najemnikih, katerim so poveljevali poveljniki drugih entitet – vprašljiva lojalnost. Poveča se pomen konjske vleke, vojska postane bolj mobilna.

Obstaja zidni prikaz pri Kadešu.

Egipčanska vojska je bila sestavljena iz treh oz. pozneje iz štirih armad, ki jih lahko danes primerjamo z divizijo – 4.000 mož pehote in 1.000 mož v sestavi bojnih vozov.

Vsaka izmed armad je bila razdeljena na 10 bataljonov s po 500 vojaki, vsak bataljon pa se je naprej delil na čete s po 250 mož. Vod je štel 50 vojakov in oddelek 10.

Poveljstvo nad vojsko je imel neposredno faraon in najožji člani družine (sin). Celotna armada je bila razdeljena na severni in južni del, kjer sta imela poveljstvo dva faraonova

namestnika. Ostali čini so odgovarjali današnjim činom generala, polkovnika, poročnika in podčastnikov.

Meča ne poznajo, velikaši pa se bojujejo z bodali.

Poveljstvo nad vpregami je bilo izločeno iz neposredne linije poveljevanja – maršali so bili neposredno odgovorni faraonu. Temeljna enota je bila brigada, ki je bila sestavljena iz dveh ali več skadronov (120-200 mož). Pet čet je sestavljalo skadron.

Ravnanje s poraženci je bilo sicer manj kruto kot to velja pri Asircih, vendar tudi “neprijazno”. Vsi so bili sužnji do smrti, veliko je bilo pobitih, celo trupla padlih so največkrat izmaličili in jih pustili nepokopana.

V pozni dobi se pojavijo ščiti na bojnih vozovih – posadka ima dva člana.

BITKA PRI KADEŠU 1285 pr. n. š. – EGIPT vs HETITI

Glej sliko!

Razlog za bitko je bilo trenje okoli dostopa do Mediterana oz. nadzora nad njim.

Bitka pri Kadešu je bila temeljito organizirana iz obeh strani in naj bi odločila dokončnega zmagovalca in prevlado na tem območju.

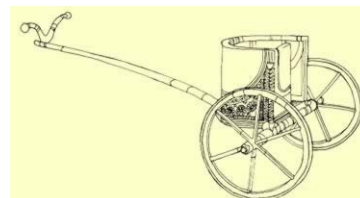
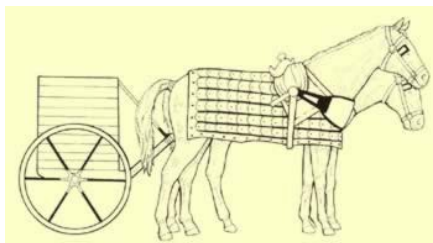
Maja 1285 pr.n.š so se na bojišču znašli:

- RAMZES II.
- MUVATALIŠ

Prelomni trenutki bitke:

- faraon “nasede” informacijam o položaju Hetitov
- faraonova vojska se premika v “gosjem” redu, v razmakih 10 km
- Hetiti izkoristijo in z nenadnim napadom uničijo drugo armado
- z “utrujeno” vojsko Hetiti napadejo faraonov tabor
- Hetitski bojni vozovi so neprimerni za spopad v taborih (Merkave)
- Hetiti začnejo z ropanjem faraonovega bogastva – razpad organizacije
- nepoznavanje položaja Egipčanov – proti napad s severa
- presenečeni Hetiti in Egipčani prenehajo s spopadanjem.

Hetitski (levo) in Egipčanski (desno) bojni voz.

PRVA MIROVNA POGODBA V ZGODOVINI

Kralja sta podpisala mirovno pogodbo:

- enakovredna nasprotnika
- nenapadanje in medsebojna pomoč
- določitev dolžnosti in obveznosti obeh strani (18. členov)

- identični kopiji (hieroglifi in akadska)

ASIRSKI VOJAŠKI SISTEM

Asirci so živeli na severu Mezopotamije – bili so lovci in znani po izjemni bojevitosti. Ker so poznali železo je bilo njihovo orožje bistveno bolj učinkovito kot orožje nasprotnika – podjarmijo si sosednja ljudstva.

V 8. stol. pr.n.š. je asirsko kraljestvo prevzel kralj TIGLAT-PALESAR. Uvedel je številne reforme pri vodenju in organiziranju države:

- centralizacija vladanja (temeljit nadzor nad vsemi ozemlji)
- uvedba natančne administracije (vodi finančno politiko)
- oblikovanje obrambnega sistema (temelji na stalni vojski).

Vojska je postala primarna skrb asirske države. Opuščena je bila miličniška organizacija. Njeno vlogo je prevzela poklicna vojska, katero je oborožila in vzdrževala država. S tem so Asirci postali prva popolna vojaška družba. Država je temeljila zgolj na uspehih asirske vojske – “vojna spirala”.

Temeljna struktura asirske vojske je bila naslednja:

- osnova je bil pešec (kopjaš – kopja so bila daljša in zaščita boljša)
- konjenica (bila je izjemno dobro izurjena in popolnoma nepremagljiva)
- lokostrelci (imeli so večje loke in boljše puščice)
- bojni vozovi (imeli so največjo prebojno moč in bili podobni oklepnim vozilom).

Poleg zašiljenih čelad, so bili asirski vojaki prepoznavni po bradah.

Na bojnih vozovih so bili naloge deljene – strelec je imel prosti obe roki (voznik pa je upravljal z vozom).

Vojska je temeljila na 10.000 poklicnih vojakov. Tem so se pred vsakim pohodom pridružili še številni “prostovoljci” – glavni cilj je bil pridobivanje denarja (delitev plena).

Velik napredek so storili na področju oblegovalne tehnike (številne nadgradnje pri oblegovalni tehniki – stolpi, ovni,...). Vedno je vojsko na pohodu spremljalo večje število inženircev, ki so morali premostiti vse ovire na pohodu (uporaba mehov).

Izjemen razvoj je asirska vojska naredila tudi na področju logistike. Uvedla je sistem magazinske oskrbe – to je omogočala centralizirano vodena država.

Uspeh asirske vojske je bil izjemen. Razlog je potrebno iskati tudi v prvih oblikah “psihološkega bojevanja” katerega so si zagotovili z izjemnim barbarškim vedenjem (vsa mesta so porušili, ljudi pa pobili).

Na tej osnovi je asirska država obsegala celoten teritorij Bližnjega vzhoda ter za določeno obdobje tudi Egipt.

Asirija je po smrti kralja Asurbanipala zašla v hudo krizo, ki je bila posledica izčrpanja asirskega prebivalstva (država je bila nenehno v vojni).

Hkrati si je Asirija zaradi svojega barbarizma ustvarila neskončno število sovražnikov kateri so se nato pod vodstvom Babiloncev (kralj Nebukadnezar II.) združili in uničili asirsko kraljestvo leta 609 pr.n.š.

Kitajska

ena najstarejših civilizacij med rdečo in rumeno reko, kmetijska, delno sužnjelastniška kraljevina, obramba pred barbari s s, torej ljudstev iz današnje mongolije. 2koncepta vojskovanja:1. barbari: vdori, ropanje hitrost, konjenica, ni formacije, cilj pridobiti plen,2. kitajski: formacije, sistem obveščanje, obramba narejenega, zidovi za obr,organizacije vojnih krajin, prvi zidovi v 2.tisočletju pr.n št., zid je zeelski kot enoten sistem pod cesarjem ši huang ti, organizacija za njim:signalizacija, ceste, naselja vojaških kolonistov. vojska: najemniška,po potrebi vpoklicani deli prebiv, poklicni v, večinoa vojske so kmetje. oborožitev:vezana na stepske narode: lok , puščica proti kopju in meču, tudi v obliki samostrela, uporaba konj, bojni vozovi in konjeniki se zoperstavijo vdorom. osvajalni pohodi : na j, v indokino, j kit, korejo--- 2.na s in z proti hunom. vojska7,10 st.: tedaj se diferencira v cesarsko gardo, v okrožne, pokrajinske in obmejne enote. profesionalna je garda, obmejne enote (vojaški kolonisti), ostale pa so milica, v katero je vpoklican del preb, vojaško urjenje poteka pozimi, da je poleti mogoče kmetovanje. miličinski sistem vojske: izven poljedelske sezone se kmetje urijo kot vojaki. sun cu vu: veččina vojskovanja

PERZIJA – VELESILA BLIŽNJEGA VZHODA

Perzija obsega preko 7.500.000 km² ozemlja in šteje preko 20.000.000 prebivalcev.

Perzijski imperij je slonel na svoji vojski. Zanj je bilo značilno:

- dobra usposobljenost
- bojni duh
- najbolj pomembna pa je bila NEIZČRPNOST.

Njena izjemna velikost (navečja svoje dobe) je bila posledica zelo dobre administrativne organiziranosti države:

- država je bila razdeljena na 20 satrapij (vodijo jih satrapi)
- temeljila je na strogem ločevanju vojaške in civilne oblasti
- celoten sistem je temeljil na izjemni kurirski službi
- infrastruktura je bila zelo dobro razvita.

Perzija je med prvimi vzpostavila sistem “checks and balances”, ki je dodatno nadziral delovanje satrapov – vloga GENERALNEGA INŠPEKTORJA”.

Kralj je razpolagal z 2.000 konjeniki, 2.000 kopjašev in 10.000 pehotnikov – nesmrtni. Ti vojaki so bili temelj kraljeve oblasti in del profesionalne perzijske vojske.

V vsaki satrapiji je vojaško oblast izvajal vrhovni vojaški poveljnik, ki je skrbel za mrežo vojaških taborov ter skrbel za usposobljenost provincialne vojske. Bil je neposredno odgovoren vladarju.

V perzijski vojski so se vojaki razlikovali po:

- status popolnjevanja - stalni (nesmrtni) in mobilizirani vojaki (samo v vojni)
- družbeno-ekonomski status (stanovi)
- regionalni pripadnosti (od kot je nekdo).

Navaden vojak je bil oborožen s sulico in lokom. Sulice so bile namenjene tako za bližinski boj kot za metanje.

Meč ni bil v oborožitvi navadnega vojaka oz. je bil bolj izjema kot pravilo. V kolikor je posameznik z njim razpolagal, je bila njegova teža in oblika podobna srednjemu veku.

Uradno silo perzijske vojske so predstavljali bojni vozovi, ki pa so bili nemočni v boju s falango. Bili so dvoosovinski z več lokostrelci na vozu in s štirimi konji v vpregi. Konji so imeli že lahek oklep.

Prava moč perzijske vojske je bila njena številčnost, ki je bila brez primera v tedanjem času. Perzijski vladarji so dali veliko na zunanji blišč – nevarnost.

VOJSKE ANTIČNE GRČIJE

mestne države, politične tvorbe med katerimi so potekale stalne vojne za prevlado, vojna je vključena v običajno življenje. Mahaira:zakrivljen meč z ostrino na notranji strani. VOJSKA: relativno neorganizirana, plemstvo, konjeniki s sulico in oklepom oz bojni voz, ostalo ljudstvo pehota iz kmetov, lahka oborožitev(sulica, lok), spopad iz oči v oči.Hoplitski sistem: je osnova falange, od 7 stpnšt, uveljavitev pehote.Hoplit:težko oborožen pešec:sulica, kopje, kratek meč ali nož, bronasto osrednjo ploščo. Uveljavitev boja v formaciji falangi, pomeni ostritev vojaške discipline, vzajemnosti in odgovornost do drugih, gre za preskok med ind in org obliko vojskovanja.Hoplitska državna ureditev : politično polnopravni le vojaško sposobni, ni še diferenciacije na različne sloje, vojna mornarica: prvič v zg namenske vojne ladje.triere-40 m dolge veslače z bojnim kljunom.

GRŠKO PERZIJSKE VOJNE:pomenijo soočenje Bližnjega V z Antično grško kulturo, imajo več faz. 1 vojna je jonski upor(500-494 prnšt) ---) bitka na Moravskem polju, zmaga Gr falanga, 2. Invazija v Gr 480, nastanek helenske zveze (GR države se združijo): bitka pri Termopilah in Artemiziju in bitka pri Salamina z GR zmago, do izraza pridejo njihove male ladije, 3. Ponovni PER prodor 479, bitka pri Plataiah, dokončna GR zmaga

PELOPONEŠKE VOJNE:konflikt med Delsko-atiško pomorsko zvezo in Peloponeško zvezo, Šparta zahteva da Aatene (AT) razpustijo svojo pomorsko zvezo, ker AT ne:Pojhoda Peloponeške vojske v Atiko 431-421pnš. AT taktika: umik za Dolgo obzidje in protinapad z ladjevjem, taktika poševne bojne črte-tebanska iznajdba, AT poraz na kopnem, Skleneta mira za 50 let ki traja 6 let, sledi:AT ekspedicija na Sicilijo, Dekelejskain jonska vojna, odločilna bitka pri Ajgospotamih 405 pnšt se konča z AT porazom. Posledica: oslavljen GR svet , pojavi se nova sila Makedonija.

ALEKSANDER VEL. IN HELENIST. VOJSKE: MAK: država v S delu, zaledje GR sveta, dvignila začasa kralja Filipa, njegova falanga postala zamenita, v primerjavi z GR vojaki bolj na goso, v 16 vrstah. Vsak hoplit imel sulico dolgo 6 m, v prvih 5 vrstah upirjene proti sovražniku. Pri GR je falanga linijski postroj 8-12 vrst z razmikom 1 m. Bitka pri Hajroneji, z njo je MAK vojsa dobila prevlado nad GR. Filipa II je nasledol Aleksander (356-323 pnšt), postal je vladar Perzije, po smrti je dr kmalu razpadla, razširil je helensko kulturo on bližnji in SR vzhod, mešanje kultur GR in PER sveta, nastanek novih državnih tvorb, ki oblikujejo prostor Sredozemlja. VOJSKA: vojake si je pridobil z osebnim zgledom, hrabrost, osvojil največ sveta, zadušil GR upor- zrušenje Teb, preusmeril se je z GR proti PER, osvojil malo Azijo, prodre v Sirijo z bitko pri Isu, nato v Palestino in Egipt(332-331), takrat ustanovi 70 mest. Sledi prodor v PERZ (bitka Gaugameli pri Ninivah:1-PER vojska je konjenica, pehota, bojni vozovi in sloni, 2. Alek vojska: 47000), kjer dokončno porazo Perz kralja, zavzame Babilon (prestol nj države), pohod v SR Aazijo (pekoračenje Hindukuša) in Indijo 330-323, vrnitev v Babilon in smrt. VOJSKA:Njegovi vojaki v boju uporabljali slone, konjenica je bila udarna sila. Kot osvajalec ni požigal in pobijal po E, svečniki zato

razglawsili za sina boga . L 168 p n š so maked falango porazile rimske legije, do l 146 si je rim podvrgel vso GR.

VOJSKE ANTIČNE GRČIJE

Razumevanje grške vojske in grškega vojaškega sistema je nujno preko poznavanja družbenih značilnosti in političnega sistema.

Izhodišče je vloga grške polis in pojmovanje svobode. Vojaštvo je bilo najvišja družbena vrednota v grški družbi. Pomen Trojanske vojne in razumevanje fenomena junaške smrti.

Vloga in položaj v vojaški formaciji je zagotavljal tudi ekvivalentni položaj v družbi.

Oblikovanje grške falange je temeljilo prav na osebni svobodi kmetov ter lokalni pripadnosti.

Večina vojska v antični Grčiji je temeljila na miličniškem sistemu, izjema je bila seveda Sparta – popolnoma vojaška polis in militarizirana družba.

Grške polis so si ustvarile mrežo kolonij, ki niso imele klasičnega značaja, saj so imele v veliki meri enakovredni položaj z matico.

Kolonije so omogočale matični polis trgovinske povezave in izmenjavo dobrin med posameznimi regijami.

Spopad med Ahilom in Hektorjem pred Trojo – spopad v zgodnji dobi (hopliti so bili nagi).

V zgodnji grški zgodovini so bili dvoboji značilni in so odločali zmagovalca na bojišču.

Družbena struktura je omogočila nastanek nove vojaške formacije – FALANGE. Ime izvira iz besede phalanx, kar v prevodu pomeni valjar.

Bistvo falange je bila njena enotnost v formaciji.

Ksenofont: “Kmetovanje uči pomembnosti medsebojne pomoči. Tako v boju proti Nasprotniku, kot pri obdelovanju zemlje je pomembno, da si posamezniki pomagajo!”

Spopadov mož na moža med Grki praviloma ni bilo, saj se je bitka odločila že v trenutku zloma falange. Pretiranega pobijanja med hopliti ni bilo.

Poveljevanja med samim spopadom med falangami ni bilo – zaradi opreme in enotnosti.

Orožje:

Ščit – HOPLON je bil bistvo grškega bojevanja ter osnova za napredovanje in zmago falange.

Pehota dokončno prevlada na bojiščih. Orožje je dostopno širšim množicam. Vsi svobodni imajo orožje doma.

Vojaško urjenje postane zelo pomembno, saj je bila za falango potrebna velika disciplina in hrabrost na bojišču.

Meč je bil sekundarno orožje, potem ko vojaki niso več razpolagali s kopji oz. sta formaciji prišli v stik.

Hopliti se medsebojno spoštujejo.

Hopliti je bil uvrščen v težko oboroženo pehoto, medtem ko se v grških vrstah pojavljajo tudi konjeniki, lokostrelci in pračarji.

Temeljna oprema hoplita je bila:

- ščit

- čelada
- nanožnice
- oklep – vloga prsne plošče
- kopja
- meč

(glej grčija3.jpg) Grška polis Sparta se je razvila na jugu Peloponeza, ter si z vojnami podredila vse ostale polis.

Z nekaterimi je sklenila Peloponeško zvezo, druge pa si je povsem podredila – Mesenija. Za Sparto je značilna politična ureditev in “vzgoja”.

Spartanski hopliti – prepoznavni so bili ščiti z znakom lambda.

Sparta je imela okoli 8.000 za boj sposobnih mož, vendar jih več kot 5.000 niso pošiljali v vojne. Obstajala je jasna delitev med kraljema.

Atene

Atenska polis je temeljila na demokraciji, ki jo je uvedel Solon. Sestava vojske je bila neposredno odvisna od plačila davkov in sodelovanju pri vodenju države.

Kot Sparta na jugu so tudi Atene oblikovale zavezništvo – DAPZ, katere jedro je mornarica.

Pohod Kserksove armade (pehote in mornarice) na Grčijo ter glavni spopadi med Perzijci in Grki. (glej xerx.jpg in maratonsko polje.jpg)

Bitka na Maratonskem polju – 490 B.C. – I. faza

Odločitev Atencev je bila, da se s Perzijci spopadejo pred Atenami in ne za obzidjem – minimalizacija škode mestu. Perzijska premoč je bila približno dvakratna. Miltiad je poznal Perzijsko vojsko in je okrepil grške boke, kar je omogočalo velik pritisk na perzijske lokostrelce na bokih.

Atenski falangi je uspelo izogniti se perzijskemu dežju puščic – zelo težko za falango kot zbito taktično formacijo. Perzijci so bili premagani tudi zaradi nezadostne podpore lokostrelcev.

Grška vojska je utrpela minimalne izgube, medtem ko so Perzijci izgubili veliko mož in ladjevja na povratku v Perzijo. Ponoven napad Perzijcev ni bil mogoč.

(glej maraton2.jpg)

Bitka v ožini Termopile – 480 B.C.

Razpad grške lige ob napredovanju Parzijcev pod poveljstvom Kserksa leta 481 B.C.

V spopadu so poleg Spartancev sodelovali tudi Atenci. Razmerje je bilo 1:20 – vloga ožine!

Bitka pri Plataiah – 479 B.C.

Ta spopad predstavlja dokončno prevlado grške falange in hoplita ter zaton perzijskega imperija. Grške polis postanejo velesile, vendar ne uspejo sodelovati – Peleponeška vojna.

Ta bitka je bil spopad dveh različnih doktrin vojskovanja, različnih orožij, različne stopnje izurjenosti n mentalitet. V tem spopadu so Spartanci sodelovali v maksimalnem številu.

Grki naj bi imeli okoli 30.000 hoplitov ter dodatnih 60.000 pripadnikov lahke pehote. Jedro so predstavljali Spartiati (5.000) in poveljnik Pusanias.

Perzijci naj bi imeli 120.000 mož, ki so bili pod poveljstvom Mardonija. Perzijska vojska je bila sposobna večjih manevrov in bila temu primerno lažje oborožena.

Prvi dan so Perzijci poskušali s konjenico, kar ni bilo zelo uspešno.

Prelomni trenutek je bil šele 13 dan bitke, ko se je Pausanias odločil za umik – prevara. Napad Perzijcev je bil uspešen do trenutka, ko je bil težje ranjen Mardonij, nato se je kohezija enot sesula – vloga osebnosti poveljnika.

Spopad je bil temeljito načrtovan: sovražnika sta se medsebojno spoštovala in poznala.

Aleksander Veliki (356 – 323 B.C.) in zmagoslavje falange

Filip II. je bil dolgoletni talec Tebe, kjer se je usposabljal pod mentorstvom kralja Epaminodasa – Tebe so na osnovi profesionalne vojske že oblikovale falango.

Filip II. izvede reformiranje makedonske vojske, ki jo je po njegovem umoru “podedoval” Aleksander.

Njegov cilj je bil doseči svetovni imperij in uničiti Perzijo. Pri tem je izvedel konsolidacijo v Grčiji – uničenje Tebe.

Makedonska falanga kot težka pehota – ščit ni bil na roki.

S pojmom falanga so Makedonci označevali naslednjo formacijo:

- 2.048/8 PELTASTI – lahka pehota
- 4096/16 HOPLITI – težka pehota
- 1.024/4 PSILOI – lokostrelci
- 1.024/2/4 EPIHIPARCHY – konjeniki – so predstavljali elito makedonske vojske katere poveljnik je bil vedno Filip ali Aleksander.

Alexander1.jpg: To je bil največji logistični podvig brez primere vse do Barbarosse.

Aleksander je uporabil ladjeve in magazine – vloga “zaveznikov”. njegovi smrti 323 B.C. Aleksander Makedonski ni bil Velik zaradi telesne višine – velik diplomat, vojak in politik. Po njegovi smrti imperij razpade na štiri državne tvorbe, ki jih vodijo njegovi nasledniki – diadohi.

Bitka pri Gaugameli – 331 pr. n. š. – postavitve enot

(glej gaugamela, 2, 3)

PREDSTAVITEV MAKEDONSKE VOJSKE in FALANGE

V bitki pri Gaugameli leta 331 BC sta se spopadli dve različni vojaški formaciji; perzijska in makedonska falanga. Perzijska je bila vodena s strani Dareja III. in makedonska s strani Aleksandra Velikega. Čeprav nosita isto ime, se med sabo razlikujeta.

Falange so se uporabljale čez celotno helenistično dobo, kljub temu da se je dolžina vojn vse bolj podaljševala in da so poveljniki vojsk v svoje taktike vključevali tudi obleganja in bojevanje na morju, vse dokler falange niso bile nadomeščene z rimskimi legijami. V Makedoniji je prva falanga nastala na osnovah Tebanske falange, ki pa je bila ustvarjena pod poveljem in reformami generala Epaminodasa. Vojaki v falangah so bili profesionalni vojaki, ki so se dolgo in naporno urili in tako bili sposobni izvajati kompleksne manevre, s katerimi so presenečali ostale vojske. Makedonska falanga je pehotna formacija, ki jo je uvedel že Filip II., oče Aleksandra Makedonskega, s katero je premagal Perzijce in osvojil številne druge bitke. Takrat je bila to najučinkovitejša formacija, še posebej kadar jo je podpirala tudi konjenica. Ko je Aleksandru umrl oče, mu je zapustil dobro stoječo državo in predvsem dobro izurjeno vojsko, ki je bila organizacijsko in tehnično boljša od ostalih antičnih vojsk.

Njegova falanga je izhajala iz klasične grške, ki pa jo je izpopolnil in kombiniral z različnimi načini vojskovanja, da bi dosegel čim večjo učinkovitost. Vojaki so bili postavljeni v pravokotno postavitve – poševna falanga, ponavadi osem mož v globino v grški falangi, pri

Aleksandru pa od 16 do tudi 32. Na začetku vsake vrste je bil vodja in na sredi kolone še pomočnik vodje, da so se lahko zadnje vrste odcepile in se postavile na pročelje če je bilo potrebno. Za razliko od hoplitov, vojaki v falangi niso nosili ščitov, razen tisti v prvih vrstah, ki so nosili tanke usnjene ščite. Pričakovano je bilo, da se jim ne bo noben sovražnik toliko približal, da bi makedonski vojak potreboval ščit. Pomembno vlogo je imela tudi konjenica, ki je bila vedno pod neposrednim poveljevanjem Aleksandra. Darej III. je poveljeval še z bojnega voza, medtem, ko je v Makedoniji že Filip II. poveljeval direktno s konja. Za zaščito najbolj občutljivih delov falange, je Aleksander okrepil boke in hrbet s konjenico, ki je sodelovala tudi pri napadu. Da bi onemogočil prodor perzijskih bojnih voz, je okrepil oddelke metalcev kopji in lokostrelce, ki so merili predvsem v voznike. Spopad je začela konjenica, ki se je v klinasti obliki pognala med sovražnike in tako razbila njihovo formacijo. Konjenici je sledila elitna vojska pehote. Ti vojaki so bili v mirnem času telesni stražarji kralja.

Vsak vojak je kot primarno orožje nosil sariso (izumil jo je Filip II.), do 7 m dolgo kopje, manjše bodalo, zaščiten pa je bil s kovinsko čelado in usnjenim sprednjim in nožnim branikom. Nobena druga vojska ni imela tako dolgih kopji, kar mu je prinašalo prednost pri prvem kontaktu s sovražno vojsko. Sarisa je bila zelo težko orožje, imela je približno 5 kg. Imela je kratko železno glavo v obliki lista in bakren čeveljček, ki je omogočil, da jo je bilo enostavno zapičiti v tla. Tako je preprečevala, da bi kopja sovražnikov poškodovala makedonske vojake. Sarise so nosili vojaki v prvih petih vrstah, kar je ustvarjalo linijo kopji, ki je onemogočala, da bi se jim sovražni vojaki približali. Aleksander je razvil teorijo o obrambni levici – vojak je v levici nosil ščit in napadalni desnici. Tako je prenesel udarno funkcijo z leve strani na desno krilo in je dal glavno vlogo težki konjenici. Med napadom je Makedonska bojna vrsta zavijala na desno, ker tako ni prišlo do spopada istočasno po vsej dolžini, je nasprotnik izgubil premoč, ki ji je imel zaradi večjega števila vojakov.

Njegova pehota je bila sposobna dnevno premagati razdaljo 30 km, konjenica pa kar 70 km. Njegova vojska je štela 50.000 mož, ki so dnevno potrebovali 200 ton hrane, konjsko krmo in velike količine vode. Za potrebe vojske so skrbele oskrbovalno tehnične enote, ki so za takšne količine hrane, krme potrebovale številne vozove. Del vojske so bile tudi inženirske enote, ki so se znale spoprijeti z vsemi težavami, ki so nastale na poti. Delovala je tudi učinkovita obveščevalna in kurirska služba.

Aleksandru je uspelo izoblikovati vojsko, ki ji ni bil kos nihče. K dobri izurjenosti njegovih vojakov, je pripomogla še njegova nadarjenost za poveljevanje in modro vodenje bitk. Aleksander Veliki je bil največji antični vojskovodja, ki je brez večjih težav osvajal in tudi vodil Stari svet.

RIMLJANI

najboljši vojaki antike, vladarji države, ki je obstajala 1000 let, združevala je vojaško, pol in kult vladavino v eno, vojska vedno kontrolirana in vodena. **Začetki:!!!!!!!** str. 12-16

Prehod iz antične v fevdalno vojsko:konec Rim imperija 476, sledijo vdori germ plemenskih zvez (Vandali, Vizigoti, Ostrogoti) in Hunov. FEVDALNA VOJSKA: milica fevdalcev, vsak med njimi je imel družino vojščakov, ki se je zbrala na njihov poziv. Kmet je bil osebno zaščiten, vendar lastnina fevdalca. Zavezniki (foederati) postanejo odločilna vojaška sila v imperiju, barbarizacija romanskega sveta, razpad Srednjega prostora po pojavu Islama, muslimanska osvojitve S Afrike, Španije, Palestine, delov Male Azije, Sicilije

Bizantinska vojna :Bizanc nadaljuje Rim. Tradicijo tudi v vojaškem smislu, pomembna težka konjenica s sulico(v obliki numerus ali banda, do 400 mož) in lahka z lokom, jezdec je trdno v sedlu, vodljivost konja z uzdo, razvijanje vojske na romanski osnovi-profesionalni vojaki državljani in foederati (najemniki), postopno uvajanje fevdalnih

elementov, nasprotniki določajo usmeritev vojaške org., Grški ogenj: okrepitev bojevanja na morju in v obrambi mest. Moirai: enota, ki je združevala več konjeniških bandonov. Bizant. Vojska dobro plačana, dosluženi vojaki dobijo zemljo, Težka pehota in konjenica so imeli oklepe ter čelado, vojaki najemniki so bili oboroženi z orožjem dežele iz katere so prihajali.

RIMSKI VOJAŠKI STROJ

Rimsko vojaško zgodovino je mogoče razdeliti na tri temeljna obdobja:

- obdobje rimske “republike” (753 B.C. do vzpona Cezarja – 50 B.C.)
- obdobje triumviratov in reformiranje rimske vojske (50 B.C. – 100 A.D.)
- obdobje rimskega cesarstva in cesarske vojske (100 – 476 in dalje)

V času vladavine etruščanskih kraljev je bila rimska vojska “kopija” grške in je temeljila na hoplitu in monolitnosti grške falange. Prelomni trenutek je bil izvajanje popisa pod Servijem Tulijem.

V prvem obdobju je vojska temeljila na vojaški obveznosti, ki je bila povezana z osebno svobodo ter premoženjem posameznika. Vojaki so bili največ kmetje – sezonskost vojskovanja.

Vojaki so bili vpoklicani po naključnem redu in odvisno od potreb države. Vsak si je sam zagotavljal bojno opremo – ni standardizacije.

V času vladavine etruščanskih kraljev in zgodnji republiki, je rimsko vojsko sestavljalo 18 centurij konjenikov in 82 centurij pehotnikov.

Rimska vojska te dobe je temeljila na konceptu grške falange, ki pa se je izkazala za neprimerno, saj je bila “kultura” spopada povsem drugačna.

Poveljniki rimske vojske te dobe so bili uveljavljeni državljani, brez pravega vojaškega znanja in izkušenj.

Tako so Galci uspeli premagati rimsko vojsko, ki se je leta 390 B.C. prisiljena skriti za rimsko obzidje. Obleganje se je končalo z odkupnino – VAE VICTIS!

Sledile so reforme rimske vojske in sistema, opuščen je bil koncept grške falange – rimska vojska postane bistveno bolj mobilna in maneversko sposobna.

OBDOBJE RIMSKE REPUBLIKE

Za to obdobje velja povezanost državljske pravice in služenje v vojski. Vojaške formacije so bile sestavljene po starosti vojakov:

- VELITI – lahka in največkrat pridodana pehota; najmlajši vojaki
- HASTATI – prvo jedro rimske vojske; težko oboroženi pešci
- PRINCIPI – drugo jedro rimske vojske; bolj izkušeni
- TRIARIJI – najbolj izkušeni veterani; v zaledju, lahko tudi strateška rezerva

Rimske formacije so bile postavljene “prosto”. Rimska falanga ni več temeljila na sklenjeni formaciji, temveč je bila razčlenjena.

Osnovna taktična formacija v tem času je bila MANIPEL, ki je bila sestavljena iz dveh centurij. MANIPEL je štel 150 vojakov, MANIPEL triarijev pa okoli 60.

Legija je štela v republikanski dobi okoli 6.000 mož, od tega je bilo 1.200 velitov – lahka pehota in 4.500 pripadnikov težke pehote.

Konjenica je bila pridodana legiji in je imela 10 oddelkov po 30 konjenikov – skupaj 300.

Vojski sta poveljevala dva konzula, po Spartanskem zgledu.

Posebno vlogo so pri vodenju in poveljevanju imeli vojaški tribuni – izvoljenih jih je bilo 6.

Postavitev na bojišču:

- hastati = manipli po 10 vrst in 6 mož v vrsti
- princepsi = manipli pokrivajo presledke maniplov hastatov
- triariji = so predstavljali rezervo v spopadu
- veliti = kot pridodana enota niso imeli v naprej določenega položaja pred bitko

Potek spopada:

- naprej so lokostrelci in pračarji izstrelili projekte na nasprotnikove enote
- nato je sledil izmet kopij na nasprotnika
- sledil je napad lahke pehote, ki je delovala na principu grške falange, vendar bistveno bolj fleksibilno – možen umik med manipli in urejanje vrst
- princepsi in triariji so bili pripravljene za obrambo in morebiten protinapad

Obseg rimskega imperija v času največjega obsega – 116 cesar Hadrian
(glej rim)

PUNSKÉ VOJNE 264 B.C. – 146 B.C.

Bistvo tega spopada je bil nadzor nad Mediteranom in prevlado enega izmed največjih, najmočnejših in najbogatejših imperijev Antike.

Kartagina je svojo zgodovino začela v 9. stol. B.C. (814), ko so Feničani ustanovili istoimensko mesto kot kolonijo mesta Tir – ime punske vojne?

Kartagina je bila preostanek Feničanske kulture, ki so jo uničili najprej Asirci in nato še Perzijci – v 7. stol. se je sicer kolonija spremenila v samostojno državo.

Oba imperija sta širila svoje ozemlje, srečala pa sta le na otoku Sicilija, ki so ga sicer obvladovali Kartažani.

(glej kartagina)

Kartagina je bila izjemno utrjeno mesto. Celotno obzidje je bilo dolgo okoli 35 km in je bilo na najšibkejšem delu visoko 12 m in debelo 9 m.

Mesto je štelo okoli 400.000 prebivalcev, od katerih je okoli tretjina bila sužnjev. Pristanišči sta bili med seboj povezani z umetnim prekopom

Pristanišče je omogočalo vplutje 220 bojnih ladij, ki so bile največkrat v pristanišču v času zime. Tudi vrhovno poveljstvo – admiraliteta je bila nameščena v neposredni bližini privezov.

Politični sistem Kartagine je bil edini, ki so ga Grki (Aristotel) označili za modernega in primerljivega. Temeljlil je na oligarhiji – vladavina bogatih.

Najvišjo izvršno oblast v Kartagini sta predstavljala dva sofeta – sodnika, ki sta imela vlogo dveh kraljev. Nista imela moči poveljevanja vojski – samo civilna oblast. Mandat je bil dve leti.

Vlogo vlade je imel 30-članski svet, prav tako so bili v ta organ lahko izvoljeni samo bogati. Njihova naloga je bila prvenstveno zakonodajna – priprava zakonov.

Kadar ni bilo mogoče doseči konsenza v svetu, je bil naslednji organ senat, ki je štel 300 članov in je bil prav tako zakonodajni organ.

Temeljni organ, ki je združeval vse državljane pa je bil skupščina, vendar se je sestajala samo v primeru izjemno pomembnih zadev. Vsi člani drugih organov so bili izvoljeni na sejah skupščine.

Sodna veja oblasti je bila zaupana 104 izvoljenim sodnikom.

VOJAŠKI SISTEM KARTAGINE – 3. stol. B.C.

Generali v Kartagini niso bili nikoli odvisni političnih struktur. Ob njihovem imenovanju so opravljali svojo dolžnost do smrti.

Ker so bili trgovci, so se vojnam izogibali, kolikor je to bilo mogoče oz. so se zanašali na moč denarja.

Sami niso bili vojaki, to so prepuščali najemnikom. Denarja za vzdrževanje vojske so imeli dovolj.

Velikokrat general sam ni poznal svoje vojske in njenih značilnosti. Motivacija med vojaki pa je temeljila predvsem na nagradi in ropanju po zmagi.

Hanibalu je uspelo lastne enote poenotiti – vloga pohoda in predvsem spoznati prednosti in slabosti lastnih enot: Libijci – kopjaši, Numidijci – najboljši konjeniki.

Intervencija Rimskega imperija na Sicilijo je bila “izzvana” v času upora mesta Mesana proti Kartagini – Mesana je za pomoč prosila Rim (izgovor).

I. Punska vojna 264 – 241 B.C.

Prva punska vojna je bila v celoti osredotočena na otok Sicilijo. Rimljani so oblegali kartažanska mesta na Siciliji, kar je prisililo Kartagino v spopad na morju.

Ko je prišlo do spopada na morju, so Rimljani uspeli uničiti ladjevje Kartagine – uporaba dviznega mostu na galejah.

Spopad se konča brez jasnega zmagovalca. Podpisano je bilo premirje med obema stranema leta 241 B.C. Kartagina izgubi Sicilijo in plača Rimu odškodnino za celotno I. punsko vojno. Ker sledi 238 B.C. upor med kartažanskimi najemniki na Korziki. To izkoristi Rim in se vplete v vojno. V sicer kratki vojni Kartagina izgubi še Sardinijo in Korziko, čeprav je bilo podpisano premirje – ni etičnosti v rimski politiki.

II. Punska vojna 218 - 202

Z izgubo ozemelj so Kartažani začeli z širitvijo ozemlja v Hispanijo. Tu je general Hamilkar skupaj z Hazdrubalom uspel vzpostaviti močno kolonijo in vojsko – s pomočjo iberških najemnikov.

Ponovi se zgodba z zavezništvom – mesto Saguntum v srcu Iberskega polotoka. Rimljani in Kartažani ponovno postanejo “sosedji”.

Leta 221 B.C. Hanibal (25 let) postane poveljnik nad kartažansko kolonijo v Hispaniji. Ko začne Saguntum (pod pokroviteljstvom Rima) izsiljevati druga kartažanska mesta, se Hanibal spusti v vojno – zasede Saguntum.

Rim je zahteval razrešitev in izročitev Hanibala. Vendar jih Hanibal prehitel in sam v nekaj mesecih zasede celotno severno Italijo – vloga zaveznikov (nož v hrbet).

(glej 2punska.jpg)

Rimski diktator Quintus Fabius Maximus se je izogibal neposrednega spopada z Hanibalom, zato ga odstranijo – sledi največji poraz rimskega imperija v bitki pri Kanah 216 B.C.

Leta 211 B.C. se Hanibal utabori pred Rimom, vendar so Rimljani povsem zaverovani vase – licitacija zemlje, kjer on kampira.

Rim se odloči za spopad preko “zadnjih vrat” – Scipio (neustaven prokonzul) uniči vsa kartažanska posestva v Hispaniji. Hanibal ostane brez logistične podpore.

Scipio nato oblega Kartagino v Afriki in Hanibal (del kupčije) se mora vrniti v Kartagino. Sledi spopad pri Zami leta 202 B.C. in prvi in zadnji poraz Hanibala – Kartagina postane odvisna rimska kolonija.

II. punska vojna je Rim spremenila v edino svetovno velesilo, ki je imela nadzor nad celotnim Mediteranu.

III. Punska vojna 149 – 146

Potem, ko si je Rim dokončno podredil tudi ostanke helenskih držav, je senator Kato "spodbujal" Rim, da se odloči za napad na Kartagino, ki si je sicer že kar opomogla (ne teritorialno).

Rim je postavil Kartagini ultimatum, da se morajo vsi preseliti v notranjost Afrike – to seveda ni bilo mogoče, saj živijo od pomorstva in trgovine.

Sledi napad na Kartagino in popolno opustošenje mesta. To je bil primer prvega sistematičnega pobijanja civilistov pred sodobno zgodovino.

Ozemlje so posuli s soljo, da ni bilo primerno za nadaljnje obdelovanje in naselitev. Za Kartagino ne ostane prav nič.

ANALIZA VOJNE S KARTAGINO

Rimska republika je neposredno pred II. punsko vojno razpolagala z naslednjimi enotami, ki jih lahko štejemo za stalne:

- 6 legijami = 32.000 pehote in 1.600 konjeniki
- 6 legijami zaveznikov = 30.000 pehote in 2.000 konjeniki
- skupno število (z vsemi zavezniki in celotno mobilizacijo) pa je doseglo okoli 300.000 vojakov in 37.000 konjenikov

Izkušnje pridobljene v vojni z Hanibalom so opozorile na številne pomanjkljivosti v rimski vojski:

- prevelika stoičnost rimske vojske na bojišču
- preslaba izurjenost tako poveljnikov kot vojske
- socialne spremembe med prebivalstvom – veliko "novih" državljanov, velike socialne razlike, nerešen položaj vojaka

Orožje in oprema pri obleganju Alezije

Rimska stran

Legija je največja osnovna vojaška enota (osnovni taktični element) starorimske vojske, katere jedro je močno oborožena pehota. Ime legija izhaja iz latinske besede *legio*, ki pomeni vojaški nabor. Takšno ime je rimska vojska dobila, ker v zgodnji republiki, ko je nastala, še ni bilo stalne vojske (začela se je kot naborniška vojska) (http://si.wikipedia.org/wiki/Rimska_vojska & <http://www.redrampant.com/roma/legionunit.html>).

Z reformami Gaja Marija se je razvila v profesionalno vojsko. Opustil je delitev legije na hastate, principe, triarje in velite ter vojakom priskrbel enako oborožitev in oklep. Zagotovil jim je tudi enako urjenje. Uvedla se je kohorta (sicer ni jasno, ali je sistem kohort uvedel

Marija ali general Scipio pred njim), ki so jo sestavljali med seboj enaki vojaki (<http://www.roman-empire.net/army/leg-equip.html>)

Osnovna vojaška formacija rimske legije je bila sestavljena iz treh vrst. Prvi dve sta bili težka pehota, tretja pa mešanica konjenice in lahke ter težke pehote. Legijo so poleg pehote in konjenice sestavljali pračarji, stražarji, pomagači in prevozniki.

Po reformi Gaja Marija so vsi vojaki dobili enotno opremo in oborožitev. Vsak legionar je imel meč (gladius; španski tip meča, katerega so posneli Rimljani), ki je bil pripasan visoko na boku. Meč je bil kratek, sorazmerno lahek proti galskemu meču (to povečuje urnost mečevalca) ter imel je ostro konico. Iz tega lahko sklepamo, da je bil namenjen bolj zabadanju in manj sekanju.

Spremenili so konstrukcijo metalnega kopja (piluma), saj je en železni žebelj nadomestil z lesenim zatičem, in tako omogočil, da se je kopje ne samo zvilo (saj je lahko sovražnik z njim kot takim še vedno povzročil škodo), pač pa zlomilo in za sovražnika bilo popolnoma nekoristno. Poleg metalnega kopja so legionarji imeli tudi »navadno« kopje. Legionar je lahko imel tudi kratko dvorezno bodalo (<http://www.roman-empire.net/army/leg-equip.html>)

Zaščita legionarja je bila neprimerno boljša od galskega vojščaka. Vsak legionar je imel čelado (ščiti glavo, ušesa, zadnji del vratu), težak pravokotni lesen/železni ščit (bil je zakrivljen, da je tako lažje odbijal udarce; v centru je imel kovinsko izboklino- s ščitom so legionarji lahko krepko mahnili sovražnika, če je prišel preblizu), prsni oklep (ščitil je tudi ramena) ter golenčnike (?). Konjenica je bila opremljeno podobno kot pehota, imela pa je prednost v manevriranju, hitrosti, višini...(<http://www.roman-empire.net/army/leg-equip.html>)

S pračo so pračarji z veliko hitrostjo izstreljevali smrtonosne svinčene kroglice. Prača je bila spletena iz vrvi in je izstreljevala kroglice (navadno so imele obliko podobno večjemu riževemu zrnju). Vsaka legija je imela tudi lokostrelce (sestavljani lok, lahke puščice), ki so delovali na da večje razdalje, ter oblegovalne naprave.

K oblegovalnim napravam prištevamo baliste, katapulte, ovne, oblegovalne stolpe... Baliste so bile naprave, ki so jih v različnih velikostih izdelovali Rimljani, in so lahko natančno izstreljevali kamne ali kopja po nizki krivulji. Katapulte so bile večje naprave (delovale so s pomočjo protiuteži), ki so lahko metale 80 kg izstrelke med 500 in 1000 m daleč (Ulčar, 1995).

Tovrstno orožje se je pri obleganju Alezije po Cezarjevih besedah zelo izkazalo. Pri sami bitki za Alezijo sta od vse opreme, po mojem mnenju, bila v ospredju kramp in lopata.

Cezar je Alezijo nepredušno obdal z masivno skupino oblegovalnih naprav: z notranjim, 14 km dolgim obročem okopov in jarkov, ki naj bi preprečili Galcem izpad in umik, in z zunanjim, 21 km dolgim obročem, zasnovanim tako, da so bile Cezarjeve čete zavarovane pred napadi in presenečenji od zunaj. Ta zunanja obrambna črta je izkoristila okoliške griče, kjer so Rimljani na ugodnih mestih postavili 8 taborišč in 23 nasipov. Notranji in zunanji obroča sta bila praktično identična- 4 m visok okop s polisadami, okrepljen z obrambno steno z venčnimi nadzidki in z dolgimi, vodoravno naprej štrlečimi vejami. vzdolž celotnega »prstana« oblegovalnega okopa so bili razporejeni opazovalni stolpi. Spredaj je bila druga ovira 1,5 m globoki jarki, kamor so bila zabita priostrena debla, na čelnih koncih med seboj povezana. V vsakem jarku so bili taki prepleti v petih vrstah. Spredaj so v okroglih, 1 m globokih jamah stali v tla zabiti priostreni koli (lilije). Jame so bile skrite pod vejevje, med seboj oddaljene po 1 m in razmeščene v osem vrst. Še pred njimi pa so iz zemlje molele železne konice kot prva obramba (Cunliffe, 1982).

Galska stran

Stari pisci so zelo poudarjali keltsko (galsko) junaštvo in krvoločnost. Ti bojvniki so prezirali smrt (smrt je za njih bil samo temen prehod na svetlobo) in napol nagi napadali

Rimljane, vendar so bili zaradi slabšega orožja in slabše organizacije v izrazito podrejenem položaju (vsaj v tej bitki). O krvoločnosti priča (domnevna) navada, da so padlim sovražnikom odrezali glavo (ki jim je služila kot trofeja), in se bahali z njo (Herm, 1983).

Kelti (Galci) niso imeli enake oborožitve in opreme (tako kot Rimljani). Galci tudi niso imeli enovitne vojske- njihovo vojsko so sestavljali bojevniki različnih ljudstev/plemen (npr. Gesati so se še leta 225 pr.n.št. bojevali povsem goli) (Eluere, 1992).

Galski plemiči so se večinoma bojevali na konjih. V preteklosti so konji služili samo kot hitro prevozno sredstvo do bojišča, kjer so se bojevali na tleh. Med galskimi vojnamo je konjenica odigrala pomembno vlogo. Konjenik je navadno nosil dolgo sulico, ščit in velik, težak meč. Samo najbolj premožni vojščaki so nosili tudi čelado in oklep (Eluere, 1992).

Glavno orožje pehote (in konjenice) je bil meč, ki je bil najpripravnejši za konjenike in visokorasne pešake. Dolg železen meč je bil brez konice, širok, ploščat, z dvema ostrima reziloma. Taka oblika je bila namenjena v zamahu zasekati v nasprotnikovo telo. Prednost tega meča je bila v njegovi dolžini (tako si obdržal sovražnika na določeni razdalji, kjer s svojim kratkim mečem ni prišel do izraza). Njegove moči sekanja so se Rimljani ubranili z bolj okrepljenimi ščiti in čeladami, mehki in slabo kaljeni galski meč s pretenkim rezilom se je skrhal po prvih udarcih. Rimljani so se zato oborožili z dolgimi sulicami in meče lomili. Ker je bil težak in okoren, so ga z roko težko vihteli naglo in natančno. Galec je tako udarjal z zamahom vsega telesa kakor drvar. Okreten nasprotnik se je zlahka lahko ognil udarcu: meč je udaril v prazno, njega samega pa je zamajal odvečni napor in mu vzel ravnotežje, da se ni mogel odzvati protiudarcu. Drugi pomemben del oborožitve je bilo kopje (Eulere, 1992).

Težka pehota je imela ščit, meč in sulico, lahka pehota pa ni imela ščita (imela je lahko bodisi meč, lok, fračo...).

Nekateri Galci so uporabljali tudi sestavljeni lok, ki je omogočal uspešno bojevanje na večje razdalje ter frače.

Galski ščit je bil navadno lesen in ni pokrival celega telesa- to se izkaže kot velika slabost saj so nezaščiteni deli telesa podvržene puščicam, mečem...(Macdonald, 1999).

Oklep so nosili samo plemiči, večina vojakov pa se je bojevala brez take zaščite.

Galci so med galskimi vojnamo uporabljali tudi zelo lahke bojne vozove (čeprav nisem nikjer zasledil, da so jih uporabljali pri bitki za Alezijo). Cezar je opisoval, da se zapodijo na vse strani in mečejo kopja; ko vdrejo med sovražnike, skočijo iz vozov in se bojujejo peš (na ta način v bitki združijo gibčnost konjenice s trdnostjo pehote) (Cezar, 1999).

Kljub slabi opremi in oborožitvi (glede na rimsko) so bili dobri bojevniki. Še posebej zastrašujoča pa je bila njihova zunanja podoba (dolgi lasje, brada, brki) ter bojni kriki in pesmi.

Sama Alezija ni bila tako dobro zaščiteni kot rimsko obzidje. Imela je mestno obzidje in zasilno obzidje (višina 6 čevljev) ter jarek. Je imela pa strateško prednost- ležala je na vzpetini. Galci so med samo bitko izvedli več izpadov iz utrdbe z namenom prebiti rimsko obrambno črto. Za ta namen so uporabljali razne hlode, srpe in lestve (za premostitev jarkov) (Herm, 1983).

GAJ JULIJ CEZAR

Cezar se je rodil leta 100 pr.n.š. v stari plemeniti rimski družini. V mladih letih se je moral kot privrženec Marija skrivati pred Sulovimi preganjanci. Po smrti diktatorja Sule pa se je vrnil v Rim in začel svoj hiter vzpon k oblasti. S premetenimi in demagoškimi potezami kot so bile javne pogostitve, gledališča in gladiatorski boji, je kmalu na svojo stran pridobil ljudstvo, zlasti tisto manj premožno. Veliko simpatij je pridobil tudi z oživitvijo spomina na Marija, pa tudi s preganjanjem Sulovih privržencev. Sula je namreč v času svoje oblasti prepovedal

vsakršen spomin na Marija in na njegove zmage, ljudstvo pa je le-tega, zlasti zaradi njegove zmage nad Cimbrici, ohranilo v lepem spominu.

Leta 60 p.n.š. je Cezar sklenil zvezo (triumvirat) z Pompejem in Krasom. Ta zveza naj bi vsem trem omogočila prihod na oblast in njeno razdelitev na tri dele. Cezarju je uspelo prepričati senatorje, da ga imenujejo za konzula in da mu dodelijo v upravljanje Galijo, ki je bila takrat še večinoma neosvojena. V številnih bitkah z Helveti, Tigurini in Belgijci je Cezar osvojil celotno Galijo, ob tem pa porazil še Germane, ki so vdiral na osvojena rimska območja. (Švajcer, 1998:95-96)

Po pričevanjih tedanjih rimskih zgodovinarjev, so bile bitke in klanje po njih tako hude, da so mrlički napolnili bližnje reke in jezera, tako, da jih je bilo moč prečkati kar po truplih. (Axelrod, Philips, 1998: 44-45) Zaradi dejstva, da je Germane napadel med premirjem, je senator Kato predlagal, naj Cezarja izročijo barbarom ter tako operejo rimsko čast.

Najbolj znamenita Cezarjeva zmaga se zgodila leta 52 p.n.š. z njegovim zavzetjem Alesie. Razlog za velike uspehe Cezarja je treba iskati delno v njegovem osebnem zgledu, največ pa je k zvestobi Cezarju prispevala podvojena osnovna plača in udeležba vojakov pri vojnem plenu. Po Krasovi smrti, v bojih s Parti, se je začel boj za oblast med Pompejem in Cezarjem. Cezar je kljub prepovedi senata leta 49 p.n.š. z vojsko prečkal reko Rubikon in vkorakal v Rim. Pompeja je premagal tako v Španiji kot v odločilni bitki pri Farzalu leta 48 p.n.š. Po tem porazu je Pompej pobegnul v Egipt, kjer pa so ga izsledili, mu odsekali glavo in jo poslali Cezarju. Kasneje se je v Egipt odpravil tudi Cezar in tam v boju za oblast podprl Kleopatro. Ta mu je kasneje tudi rodila sina. Zanimiv je podatek, da je bil Cezar že pred potjo v Galijo poročen kar štirikrat.

Po vrnitvi v Rim je dosegel imenovanje v dosmrtnega diktatorja. Postal je resnični vladar rimske države, kar pa je povzročilo zaroto republikancev, ki sta jo vodila njegova posinovljenca Brut in Kasij. Cezarja so zarotniki v senatu umorili 15. marca 44 p.n.š.. Namen zarotnikov je bila ohranitev republike, kar pa se z vzponom še enega posinovljenca, Oktavijana Augusta, ni zgodilo.

Smrt Cezarja je povzročila ogorčenje med številnimi Rimljani, saj je navkljub skorajda absolutni oblasti, obdržal naklonjenost množic in same vojske. K temu so nedvomno pripomogle tudi številne nagrade in ugodnosti, ki so jih bili deležni njegovi privrženci. Poleg vojaških in političnih sposobnosti je bil Cezar tudi dober administrator, z reformo koledarja (julijanski koledar) pa si je z mesecem julijem postavil svojevrsten zgodovinski spomenik.

VZPON GAJA JULIJA CEZARJA

Rim se je spopadal z velikimi težavami pri zagotavljanju zadostnih količin obdelovalne zemlje – aristokracija obvladuje večji del. Kmetje, ki sestavljajo tudi vojsko, nimajo možnosti za napredek.

Tiberij Sempronij Grakh je kot ljudski tribun poskušal del zemlje zagotoviti obubožanim kmetom. Aristokracija ga da ubiti, da bi ustavili reforme.

Za njim isto poskuša njegov brat Gaj Sempronij Grakh. Uspel je izpeljati veliko reform:

- naselitveni zakoni
- uveljavitev novega stanu – vitezi
- zakon o cenem žitu

Zaradi zmanjševanja moči aristokracije tudi njega ubijejo.

Po Mariju, ki je rešil rimsko državo pred propadom (napadi Tevtonov, Cimbrov in Ambronov) ter reformiral vojsko. Bistveno pa je bilo tudi, da je bil HOMO NOVUS.

Oblikovali sta se dve stranki: POPULARI in OPTIMATI, kar je vodilo v državljansko vojno med aristokracijo in ostalimi državljani.

Leta 88 B.C. Sula v vojni proti Mariju prvič napade Rim in prevzame oblast z vojsko. To je bila prva demonstracija uporabe sile za prevzem oblasti.

Sula uvede poleg tega velik teror v državi – PROSKRIPCije ter postal diktator – v nasprotju z ustavo. Povsem zmanjša vlogo ljudskega tribuna ter utrdil moč senata, vendar pa rimska država ni funkcionirala – vojaško ogrožanje.

I. TRIUMVIRAT 60 – 48 B.C.

V triumvirat so se povezali: Cezar, Pompej in Kras. Vsem trem se je posrečilo, da je Cezar postal konzul. Sledila je njegova diktatura, ki mu je omogočila izredno vojaško poveljstvo – dobi nadzor nad Galijo.

Prav tako je Cezar imel izredna vojaška pooblastila (za 5 let) v svojih provincah, kar mu sicer ni dovoljevala ustava. Enako velja za Pompeja (v Španiji) in Krasa (v Siriji).

Uspehi v Galiji kot prokonzula so mu omogočili oblikovanje velike in močne vojske, ki mu je bila izjemno vdana. Po izteku mandata mu rimski senat ni bil pripravljen podeliti druge službe in Cezar se je odločil za odkrit spopad – Rubikon.

Kras je bil leta 53 B.C. poražen v Partiji in tudi ubit – začne se rivalstvo med preostalima kandidatom. Pompej uživa podporo senata.

Cezar je v izjemno kratkem času zasedel Italijo, ter obračunal s Pompejem, ki je bil v Španiji. Odločilen spopad je bil pri Farzalu.

Ko je prevzel oblast, je vladal z diktaturo – prisili senat, da mu jo podeli za vse življenje. Izpelje številne reforme in dodatno oslabi moč aristokraciji, ki si želi “svobode”.

Ubit je bil v senatu, vendar pa ni bilo mogoče pričakovati obnove republike.

Cezar je bil izjemen državnik.

II. TRIUMVIRAT – od 44. do 33. B.C.

Po umoru Cezarja se je vnel boj za njegovo mesto. Sklenjen je bil nov triumvirat med: Oktavijem, Antonijem in Lepidom.

Pripadniki triumvirata so najprej obračunali z republikanci – hudi pokoli v Rimu (ubit je tudi Cicero). Nato pa so si ozemlje rimske države razdelili med seboj.

Triumvirat je dobil od senata diktatorska pooblastila za uvedbo reda in miru v državi.

Nato je Avgust odstranil Lepida in si zagotovil podporo pri obračunu z Antonijem. To se zgodi v bitki pri Akciji leta 33. B.C.

Gaj Oktavij 63 B.C. – 14 A.D.

Po zmagi Oktaviana se je za rimsko državo začelo novo obdobje – obdobje principata.

Oktavijan je ohranil večino oblasti, vendar je vladal modro – ohrani senat in začne sodelovati z aristokracijo.

Uvede številne upravne reforme, sam pa je postal državni namestnik v vseh provincah, kar mu omogoča neposredni nadzor nad vso vojsko v državi.

Da je lahko nemoteno vladal, mu je bila podeljena tudi oblast ljudskega tribuna – ni več možnosti veta. Tako je lahko skliceval senat in predlagal zakone.

Sam je imel v rokah veliko magistratur. Edina protiutež pa je ostal senat, potem ko je ljudska skupščina povsem izginila.

Republika je dokončno izginila (čeprav je obratno trdil Oktavijan), saj je imel vsa pooblastila do konca svojega življenja. Uveden je bil sistem AUCTORIAS.

Oktavijan se preimenuje v Avgusta in postopoma prevzame oblast od senata ter si zagotovi popoln nadzor. S tem pa se že oblikujejo temeljne značilnosti CESARSTVA.

Pravna ureditev je sicer bolj neformalno omejevala cesarja, vendar je lahko ravnal tudi po svoje. V tem primeru je tvegala spor z aristokracijo. Principat se je vedno znova nahajal tik pred absolutno vladavino.

Cesarji, ki so kršili pravno ureditev so se vedno znova zapletali v hude spore s senatom – Neron, Dominicijan, Komodus,... Izbris imena in ukrepov – DOMNATIO MEMORIAE.

Cesarji so si zelo prizadevali zagotoviti dinastično kontinuiteto, kar pa vsaj na začetku ni bilo mogoče, saj je bil senat še vedno temeljni zakonodajni organ. Tudi vojaki so si želeli dinastičnosti – enega gospodarja.

Cesar je z različnimi pritiski na senat poskušal zagotoviti nasledstvo – če ni imel sinov, je določil sam naslednika (posvojitev). Tako so se oblikovale posamezne cesarske dinastije (severska dinastija).

V nekaterih primerih je odkrito posredovala tudi vojska in s silo “postavila” novo dinastijo. Bilo je tudi več samooklicev cesarjev, kar je vodilo v spopad med posameznimi “kandidati”.

Provincam so vladali namestniki, ki do Avgusta niso bili omejeni pri izkoriščanju provinc.

Uveden je bil strožji nadzor nad njihovim delom. Zgodila se je tudi “prevetritev” starih uradnikov – novi sloji.

S tem korakom si je cesar tudi zagotovil lojalnost in neposredni nadzor nad cesarstvom. Cesar jih je lahko postavljala in odstavljala kot je sam želel. To je omogočilo pravno varnost državljanov in gospodarski razmah.

RIM

Prebivalci provinc pridobijo rimsko državljanstvo – sodelovanje v vojski in nižji davki.

Latinščina postane uradni jezik. Svoboda gibanja in trgovine je omogočala velik gospodarski razvoj.

Uniformiranost in neinovativnost ter povečanje nesorazmerja med ustvarjalci in potrošniki sredstev so povzročila destabilizacijo države.

BOJNA POSTAVITEV LEGIJE V PRINCIPATU

Prva kohorta vsake legije so bili elitni vojaki, naslednjih šest kohort so predstavljali mlajši in dobro izurjeni vojaki, v 8. kohorti so bili izbrani vojaki, 10. so bili starejši vojaki, rekruti in vojaki na usposabljanju so se nahajali v 7. in 9. kohorti.

Prva linija

5, 4, 3, 2, 1. kohorta

Druga linija

10, 9, 8, 7, 6

Rimska legija doživi korenite spremembe v času Diokleciana, ko se cesar odloči za oblikovanje “notranjih” vojaških enot. Legije so bile stacionirane na mejah cesarstva. Te so bile velikosti okoli 1.000 vojakov in bile dodatno mobilne – patrolje.

Konjenica pridobi na pomenu, uveljavi se težka konjenica – povzamejo od Germanov.

V 4. stol. se rimska vojska že deli na KONJENICO in PEHOTO. Vsaka ima svojega poveljnika.

Na pomenu dobi konjenica zaradi:

- sovražnik – barbari so temeljili na konjenici, pehota preprosto ni bila dovolj hitra; organizirani so bili samo plenilski vpadi
- prevlada rimske pehote ni bila več tako očitna – nasprotniki so našli slabosti in napake (veliko plačancev).

PRETORIANCI

To so bili pripadniki cesarske straže – varovanje cesarja in Rima.

Imeli so posebne uniforme in dvojno plačo legionarja – veliko je bilo podkupnin.

To niso bili najboljši vojaki, so pa bili Italijani. Cesarja so spremljali na bojnih pohodih.

Najprej so to bili samo telesni stražarji in nato Avgust oblikuje 9 kohort po 500 vojakov.

Število kohort se je nato gibalo med 9 in 16. Poveljnik kohorte je bil tribun, medtem ko je bil poveljnik pretoriancev perfekt, katerega je imenoval sam cesar – senat ni imel nobenega vpliva na to strukturo.

Službovanje je bilo omejeno na 16 let – bistveno manj kot legionarji. Po tem je bil posameznik največkrat imenovan na druge dolžnosti, veliko jih je bilo centurionov v “navadnih” legijah.

Aktivno so sodelovali pri postavljanju cesarjev – prvi na ta način je bil Klavdij.

Dokončno so bili prepovedani leta 312, ko jih je ukinil cesar Konstantin.

Pretorianci so bili tudi zelo “umazani” vojaki.

RIMSKA MORNARICA

Za rimsko državo je bila mornarica bistvenega pomena, saj se je država raztezala po obalah Sredozemlja – nujna je bila povezava.

Rim je dosegel popolno prevlado na morju po koncu punskih vojn 146 B.C. – uničenje Kartagine.

V osnovi so Rimljani povzeli gradnjo ladij od Grkov in gradili dva tipa: bireme in trireme – število veslačev.

Spopad rimske ladje je temeljil na izkrcanju in vpadu na drugo ladjo – vloga dvižnega mostu in kavljev.

Poleg tega je ladja razpolagala z različnimi metalnimi napravami, s katerimi so metali tako grški ogenj kot druge projekte.

Najbolj cenjeni so bili veslači na najvišjem nivoju. Ladje so lahko razvile hitrost okoli 8 vozlov in imele nosilnost okoli 230 ton.

Cilj spopadov ladij je bilo zaletavanje – v bok in poškodovanje čim večjega števila vesel. Sicer so vsi trije nivoji vesel veslali samo v času spopada.

Poveljnik ladje je bil TRIERARH in je imel na voljo poveljnika veslačev in poveljnika vojakov. Ladje so bile dolge okoli 45 metrov.

VOJSKA POZNOANTIČNEGA CESARSTVA

Vojska je bila vse bolj nameščena na mejah cesarstva, kjer so bili organizirani obrambni ukrepi: postojanke, zidovi, obzidja in legijski tabori.

Cesar je legaliziral življenje legionarjev in žensk, ter vsem, ki so kot pomočniki služili v rimski vojski, podelil državljanstvo. Območja, kjer so bile nameščene rimske legije so se spremenila v mesta.

Cesarji so iz vrst častnikov novačili člane rimske birokracije, kar je sicer pospeševalo kvaliteto slednje, vendar pa je bilo ta birokracije tudi "preveč" vojaška in lojalna. Pritisk barbarskih plemen na meje rimske države ter velika notranja trenja, so povzročila novel reform v cesarstvu, ki jih je uvedel Dioklecijan.

Uzakonil je dejstvo večvladja. Država je bila ogromna, prav tako birokracija in težave. Poslej sta državo vodila dva vrhovna cesarja – avgusta in vsak je imel še dva pomočnika – cesarja. Država je bila formalno razdeljena na dve polovici. Vendar vladavina TETRARIJE ni bila uspešna. Ponovno se vrne vladavina enega, se pa delitev izvede znotraj posamezne rodbine. Konstatin Veliki preseli prestolnico v Konstantinopol leta 330.

Dioklecijan 284 – 305.

Največja vojska do modernega časa – 600.000 mož.

Na področju vojaške organizacije je prišlo do oblikovanja t.i. cesarskih vojska, saj je vsak posebej bil dolžan reševati težave v svojem področju vladanja.

Vojska je bila sestavljena iz dveh kategorij: graničarjev oz. vojaških oddelkov, ki so varovali mejo ter cesarjeva garda profesionalcev za vzdrževanje reda in miru v državi.

Vojska je dobila vse več "drugih", nevojaških nalog, saj je vladar postal DOMINAT, ter je lahko samo s silo vzdrževal oblast ter tako uveljavljal nove zakone.

Kljub temu se je centralna oblast v 5. stol. povsem razkrojila. Zadnja zmaga "rimske" vojske je bila 451 na Katalaunskih poljih, ko so porazili Hune. Nato zavlada Odoaker, katerega zamenja Teodorik.

REFORME GAJA MARIJA

Reforme so imele daljši evolutijski cikel. Prva pomembna reforma je bila uvedena po "zaslugi" Gaja Grakha in se je nanašala na logistiko – država je prevzela dolžnost opremljanja vojaka in zagotavljanja življenjskih pogojev.

Prepovedano je bilo novačenje mlajših od 17 let. Je pa Marij odprl vrata v vojsko vsem – naborniki so prej služili 6 let, sedaj pa so se podpisovale pogodbe za daljše obdobje.

OBLIKOVALA SE JE PROFESIONALNA VOJSKA!

Veteranom je Marij zagotovil bonitete ob odhodu iz vojske – denarna nadomestila in zemlja.

Tako oblikovana vojska je bila uspešna obraniti Rim pred napadi barbarskih plemen:

Germanov, Cimbri in Galci.

Legija je postala enotna in ni bila več razdeljena po starosti in oborožitvi. Vojaki so bili povsem enakovredno oboroženi in imeli povsem enakovredne naloge.

Kohorta je postala osnovna taktična enota v legiji. To je bilo mogoče zaradi enotnosti vojske.

Poveljniki so bili podvrženi temeljitemu izbirnemu sistemu – nujne so bile reference.

Kljub temu sta bili dve "negativni" posledici Marijevih reform:

- guvernerji provinc so imeli pravico rekrutacije novih sil v primeru izgub legije – to je vodilo v izgubo monopola senata pri novačenju – CEZAR.

- vojaki so postajali vedno bolj lojalni do svojih poveljnikov kot do Rima, saj veliko vojakov ni imelo prav nobenih stikov z Rimom ali so bili “novi” državljani.

Marij je bil avtor “pametnega kopja”.

LEGIJA V ČASU IMPERIJA

Cesar Avgust je “dodelal” podobo legije, kot jo pozna večina ljudi. Rimska vojska je postala stalna, profesionalna sila, ki je temeljila na 28 legijah – vsaka 6.000 mož.

Podaljšal se je rok služenja vojski – pogodbeniki so bili v vojski 20 let. Zadnja 4 leta so bili kot veterani na lažjih dolžnostih.

V taborih je bila stroga disciplina in vedno je bil določen *praefectus castrorum* (ta je bil največkrat uveljavljen in izkušen podčastnik) ter patrolje, ki jih lahko primerjamo z VP.

Velike spremembe so bile narejene na področju oskrbe legij, saj so bile legije bolj avtarkične. Legionarji so postali t.i. marijeve mule.

Bistven del opreme je postalo tudi orodje za izdelavo castrumov ter številni drugi življenjski pripomočki (lonci, hrana,...).

Legionar naj bi nosil breme 41 kg, kar je omogočalo samostojnost legiji 16 dni.

Poveljnik legije je bil LEGAT. Njegov mandat je bil 3 do 4 leta, kar je bila največkrat priprava za prevzem funkcije guvernerja province.

Legija je bila razdeljena na 10 kohort in ta na dve centuriji. Vsaka izmed centurij je imela 80 vojakov. Poveljnik je bil centurion.

Najmanjša enota v rimski vojski je bila contubernium in je imel 8 mož. Ti so tudi bivali skupaj v enem prostoru.

Vsak legat je imel v svojem štabu 6 vojaških trubunov, ki pa so bili bolj politične osebnosti kot vojaške. V primeru spopada so lahko poveljevali posameznim sektorjem ali kohortam. Poseben položaj v legiji je imel *centurio primus pilus*. To je bil poveljnik prve centurije prve kohorte in je bil najstarejši in najbolj izurjen centurion v legiji. Bil je zadolžen, da je legija vsakodnevno funkcionirala. Imel je 30 let izkušenj in je nadziral tudi urjenje.

Vsaka legija je imela poleg vojakov – 5.240 še 120 pridodanih konjenikov, ki so jih uporabljali kot kurirje. Bili so pod poveljstvom centuriona, kateremu so pripadali.

Centurioni so pri pohodih rimske vojske jezdili in imeli privilegij pretepanja svojih vojakov – s seboj so imeli vedno palico.

Centurion praviloma ni bil razrešen dolžnosti. Svojo dolžnost je opravljal do smrti na bojišču ali do pokoja. Njegovo osebnost lahko resnično označimo kot pravega vojaka.

Vsak centurion je imel svojega *optia*, ki je bil praviloma imenovan z njim. To je bil njegov naslednik in desna roka. Napredoval je v centuriona šele po njegovi smrti ali pokoju.

Tesserarius je bil poveljnik straže in je bil odgovoren za vzdrževanje varovanja centurije.

Custos armorum je bil centurijski orožar in je skrbel za orožje in opremo vojakov – imel je kovaška znanja.

SPARTAKOV UPOR – 74. do 71. B.C.

To je bil največji upor sužnje v Rimu, ki je prerasel v splošno gibanje. Vodje upora so bili gladiatorji – gladius.

Ozadje upora je potrebno iskati v izjemno nečloveškem ravnanju s sužnji. Poleg tega so bile velike koncentracije slednjih po vsej Italiji. Rim je živel na njihov račun.

Vodja upora Spartak, sicer rojen kot svoboden državljani (iz Trakije, prodan v suženjstvo zaradi dezertiranja) je bil znan in zelo uspešen gladiator, ki je začel z uporom – z njim se upre še 200 gladiatorjev.

Prvi spopad med rimsko vojsko in gladiatorji je bil primer gverilskega bojevanja – spopad pri Vezuvu.

Rim je bil povsem nepripravljen na upor – Sula uvede prepoved legij na ozemlju Italije, zato je bil upor uspešen.

Največji vojaški uspeh je bila Spartakova zmaga pri Picenumu, kjer je premagal 4 rimske legije.

Spartak ni želel s svojim pohodom spremeniti rimske družbe in ukiniti suženjstva, saj je bil prepričan, da to ni mogoče. Njegov cilj je bil zapustiti državo in pobegniti preko Alp.

Rim je nato oblikoval novo vojsko pod poveljstvom konzula Krasa (najbogatejši Rimljan): šest novih legij ter dodatne štiri konzularne legije – okoli 70.000 mož.

Poleg tega je Rim poklical domov še legije iz Španije pod poveljstvom konzula Pompeja – njegova naloga je bila preprečitev pobega sužnjev iz Apeninskega polotoka.

Odločilna bitka je bila pri reki Silariju, kjer sta se spopadla Spartak – 120.000 mož in Kras. Preživelih med sužnji ni bilo – cesta Capua – Rim.

VOJSKA BIZANTINSKEGA CESARSTVA

Prevlada konjenice v vojskovanju je vnesla pomembne spremembe v bizantinsko vojsko – vojaške formacije NUMERIJE niso bile več uniformirane (niso imele fiksnega števila vojakov).

Posamezna numerija je štela okoli 400 vojakov in poveljeval ji je comes – ekvivalent za grofa. Numerijo lahko primerjamo z bataljonom.

V primeru združevanja numerij je bila oblikovana enota DRUNGUS velikosti brigade – 3.000 do 4.000 vojakov. Poveljnik je bil dux ali vojvoda.

Največje formacije so bile THURME, ki jih lahko primerjamo s sodobnimi divizijami in so bile oblikovane zgolj v vojni (okoli 6.000 mož).

Nosilci bojne moči so postali OPTIMATI, najboljši germanski najemniki. Bili so konjeniki in bili povsem primerljivi z vitezi.

Vojska je bila nameščena v posameznih provincah. Število vojakov je bilo povsem odvisno od lege province – mejne province so imele več vojakov.

Odločitev na bojnem polju je bila vedno bolj odvisna od konjenikov, medtem ko je bila pehota stacionirana v trdnjavah.

Konjeniki tega obdobja niso uporabljali ščitov – zaradi streljanja z lokom. Imeli so že železne srajce in druge oblike oklepov (čelado). Enako velja za konje.

Orožje in opremo si je moral konjenik zagotoviti sam, zato ni bilo standardizacije, prav tako pa so bili konjeniki predvsem plemiškega porekla – bili so deležni davčnih olajšav.

Pehoto so sestavljali predvsem lokostrelci, ki niso imeli oklepa temveč samo lok.

(glej bizanc.jpg)

Bizantinski konjeniki – vitezi so se imenovali PRONIJARJI in imeli povsem fevdalen značaj – imeli so pronije ali fevde in morali sodelovati v vseh bojnih pohodih.

Največja preizkušnja za bizantinski vojaški sistem je bila bitka pri Manzikertu leta 1071, ko so bitko izgubili proti turškim Seldžukom.

Po tej bitki je Bizanc izgubil nadzor nad vso malo Azijo in s tem veliko območje rekrutiranja novih vojakov. Nekdaj velika vojska – 80.000 mož se je zmanjšala na vsega 10.000. Glavnina vojske so bili najemniki, tako da se je bizantinska vojska spremenila v konglomerat najemnikov in obstajale so razlike v taktiki. Ko je cesarju zmanjkalo denarja, se najemniki niso želeli vojskovati – tako so križarji vdrli v Konstatinopol leta 1203 neovirano.

FRANKOVSKA DRŽAVA IN FEVDALNA VOJSKA

Konstituiranje frankovske države na območju današnje Francije je pomenilo prelomnico v vojaški in družbeni zgodovini.

Frankovsko državo je najprej vodila MEROVINŠKA dinastija, katere najbolj pomemben predstavnik je bil Karel Martel.

Leta 732 je izbojeval odločilno zmago proti Arabcem v bitki pri Poitiersu, ter jih zaustavil pri prodoru v Evropo – Pireneji postanejo meja.

Karel Veliki 742 – 814.

Ker je bila frankovska država že ustaljena tvorba in je imela vsaj okvirno definirane meje, novih ozemelj ni zagotavljala z vojnami in s tem plačevala vojsko.

Zato je Karel Martel uvedel nov sistem, ki je prerasel vojaške okvirje in spremenil družbo. Uveden je bil sistem seniorjev in vazalov.

Kralj je zemljo dal v upravljanje svojim sodelavcem, največkrat celo širšim pripadnikom družine. Dolžnost upravitelja – vazala je bila poleg drugega vzdrževanje določenega vojaškega kontingenta in pomoč kralju, kadar je bila vojna.

Z letom 877 (Karel Plešasti) pa so fevdi, ki so bili dani v zakup postali tudi dedni – če je upravitelj izpolnjeval svoje obveznosti do vazala.

Na letnih zborih so kralji oz. seniorji preverjali pripravljenost vojska – njihovo opremljenost in pripravljenost.

S tako oblikovanim sistemom je lahko Karel začel z osvajalnimi vojnami. Ob sebi je imel tudi manjšo vojaško formacijo profesionalnih vojakov, ki so ga vedno spremljali.

Leta 800 ga je papež okronal za cesarja, ker je bil sam ogrožen s strani Langobardov. Karel ga je zavaroval in oblikovana je bila papeška država. Karel je postal naslednik rimskih cesarjev – spor z Bizancem.

Poleg povečevanja lastne države se je zavzemal za širitev krščanske religije med pogani – kot cesar ima tudi to nalogo.

Vendar je v širitvi krščanstva bilo še drugo poslanstvo – kulturni dvig poganov in predvsem “približanje” hierarhije ter spoštovanje avtoritet, tako cerkvenih kot posvetnih.

Cerkev in cesar sta si preprosto razdelila tako vpliv kot nadzor nad ljudstvom – ter prilivom davkov.

(glej karel-veliki)

Cerkev je imela velik neposreden vpliv tudi na vojake, saj naj bi vse vojne potekale v soglasju z papežem – koncept pravične vojne.

Pomembna je bila tudi vloga pri “dovoljenem” pobijanju ter nazorskim sporom med Kristusovim naukom in jemanju življenj v spopadih – Cerkev je lahko z blagoslovom moralno bistveno pripomogla k zmagi na bojišču.

Hkrati se je oblikoval nov razred ali družbeni stan ljudi, ki so svoj položaj v družbi poistovetili z nošnjo orožja – meča. To so bili vitezi. Drugi niso imeli tega dovoljenja.

Bistveno vlogo pri delitvi moči ter posredno nadzorom nad vojsko je imel investiturni spor med Henrikom IV. in Gregorjem VII. – Wörmski konkordat 1122.

Monarh se je vedno bolj zanašal na svojo vojsko spori med nasledniki.
Oslabitev centralne oblasti je vodilo tudi v partikularizacijo moči in oblasti.
Šele Oton I. (936-973) uspe povrniti moč vladarju in si zagotoviti vpliv pri imenovanju papeža.

KRIŽARSKÉ VOJNE 1096 – 1291 MEČ vs SABLJA

Papež Urban II. je želel udejaniti premirje med kristjani, zato je moral pokazati na novega nasprotnika – muslimane.

Papež opomni vse viteze, da jim lahko pripadejo dežele in ozemlja, ki jih odvzamejo sovražniku – muslimanom.

Križarski pohod je bil izjemen logistični podvig ter velika motivacija vseh udeležencev.
Zasedanje koncila v katedrali v Clermontu leta 1095 – uradni poziv.

Drug razlog je bil odhod križarjev kot pomoč cesarju Alekseju I. pred napredovanjem Seldžukov.

Najpomembnejši nosilec križarskih vojn so bili vitezi – boj za vero in lastno korist.
Sicer pa so sodelovale tri države pri pripravi pohodov: Velika Britanija (Normani), SRCNN (Lotarinžani) in Francozi.

Prvi dokumentirani pogromi proti Judom – gospodarsko-družbeni vzroki
(glej križarji)

Potek križarskih pohodov od 1096 – 1270.

I. križarska vojna (1096 – 1099) se je končala z oblikovanjem novih, krščanskih držav:

- a. Edesa – 1098
- b. Antiohija – 1098
- c. Jeruzalemsko kraljestvo – 1099
- d. Tripolis – 1109.

III. križarska vojna (1189 – 1192) je bila vojna velikih:

- a. Friderik Barbarossa
- b. Filip II.
- c. Rihard Levjesrčni

Zavzamejo trdnjavo Akon – zadnja krščanska trdnjava na vzhodu.

IV. Križarska vojna 1202 – 1204 je bila “privatna” vojna med Benetkami in Bizancem, kar je povzročilo tudi propad bizantinskega cesarstva. Samega učinka na “sveto” deželo ni imelo.

Kaj so bile posledice križarskih vojn:

- nosilec moči evropske vojske postane vitez
- oklep se še dodatno okrepi, oklepljen je tudi konj
- priložnost v vojskovanju dobijo tudi nižji sloji (primanjkuje moč)
- prihajalo je do “zlorab” ciljem in namenov vojn za povsem privatne interese – Benetke vs Bizanc
- osrednji monarh dodatno izgubi centralno moč – vloga viteških redov

- trdnjave in gradovi postanejo nepogrešljivi del sistema vojskovanja – utrdba postane del taktike
- napreduje oblegovalna tehnika in dokončno prevlada konjenica

PADEC JERUZALEMA - zgodovinsko ozadje

Križarske vojne so bile vojne, ki jih je sprožil krščanski zahod proti drugim religijam in ljudstvom. Sprva je ta izraz označeval le devet križarskih vojn za osvojitve Svete dežele izpod muslimanov, toda v imenu vere so vodili tudi vojne proti poganom (nemški križarji so napadali poganske Slované), verskim ločinam (v Franciji) in španskim Arabcem.

(http://sl.wikipedia.org/wiki/Kri%C5%BEarske_vojne)

Sredozemski prostor so ob koncu 11.st. obvladovale islamske države, bizantinsko cesarstvo in krščanski zahod. Po smrti cesarja Bazilija II. l.1025 (do okoli 1050) je bilo bizantinsko cesarstvo na vrhuncu moči. Obsega celotno Malo Azijo do Armenije, Mezopotamijo in Sirijo, Ciper, Kreto in Balkan s pokrajinami južno od Donave do Trsta ter del Italije. Deželo brani državna vojska, ki ji pomagajo območne čete. Prestolnica je kulturno in arhitekturno bogat Konstantinopel.

Nato se pojavijo sovražniki: na zahodu Normani, na vzhodu turška plemena, pridejo tudi iz južne Italije. V bojih s temi plemeni pride na Bližnjem vzhodu po letu 1071 do sprememb. Tega leta namreč pade Bizanc v boju pri Manzikertu zaradi izdaje v lastnem taboru. Napadi Turkov oslabijo moč bizantinskega cesarstva, ki izgubi skoraj vsa ozemlja v Aziji in je torej tudi brez padlega Bizanca. Istočasno pa Turki pod vladarjem Malikom Šahom združijo Iran, Anatolijo in ves bližnji vzhod v eno samo ogromno državo. Po njegovi smrti l.1092 njegov sin državo ponovno razkosa in razdeli na pet velikih območij. Bizantinsko cesarstvo je sedaj manj obsežno, islamski imperij pa razdrobljen.

Leta 1081 pride na oblast Aleksej I. Komnen, ki želi zavzeti izgubljena ozemlja in zato prosi papeža, naj mu dodeli vojake. ([Tate, Georges](#); Križarji in svet Vzhoda, Ljubljana:DZS, 1994). Tako se je cerkev že počasi začela pripravljati na osvajanje Bližnjega vzhoda oz. na to, kar je kasneje poimenovala križarske vojne.

1. križarska vojna, imenovana tudi pohod »malih ljudi« (ker se je je udeležilo predvsem kmečko prebivalstvo iz Francije, Nemčije in Italije, ki se je podalo na pot, misleč, da se bo na ta način osvobodilo fevdalne opsesije in poiskalo novo zemljo, na kateri bi se lahko naselilo.) (diplomska naloga:<http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Marusko-Helena>), se je začela 27. novembra 1095, ko je papež Urban II. v Clermont-Ferrandu plemstvo in duhovščino pozval na pohod za osvoboditev Jeruzalema z besedami: «Deus lo volt!» (Bog to hoče!) ([Tate, Georges](#); Križarji in svet Vzhoda, Ljubljana:DZS, 1994).

Papež pri svojem pozivu upošteva poleg krščanskih tudi politične razloge. Novice, ki prihajajo z Vzhoda, samo potrjujejo upravičenost prošnje Alekseja I. Komnena. Dokazujejo, da je vzhodno krščanstvo v veliki nevarnosti. Po drugi strani pa je ta množični podvig tudi edini način, kako pod vodstvom papeža zbrati vse nemirne in razdrobljene dežele zahodnokrščanskega sveta. Razlogov, za pohod na križarsko vojno pa je veliko. Bizantinsko cesarstvo ogrožajo turški Seldžuki, veliko romarjev je bilo pri pohodu v Svete kraje oropanih ali celo ubitih, poleg tega pa že prej omenjena združitev krščanskih dežel pod eno oblastjo – krščansko. Papež se je slednjega lotil tudi tako, da je obljubil vsem, ki bi se odzvali njegovemu povabilu, da bodo ustavljeni vsi sodni postopki, ki tečejo proti njim in da bo cerkev varovala njihovo premoženje. Odpuščeni jim bodo tudi vsi grehi. ([Tate, Georges](#); Križarji in svet Vzhoda, Ljubljana:DZS, 1994).

Papeževemu povabilu se torej odzove množica ljudi, ki se sredi avgusta 1096 poda na pot. Romajo pod vodstvom Petra Puščavnika in neoboroženi odhitijo proti Jeruzalemu. Pogled na neorganizirano, nedisciplinarno, slabo oboroženo in predvsem izstradano drhal

bizantinskega vladarja Alekseja I. ni navdal z navdušenjem, saj je od papeža pričakoval poklicno vojsko. Poleg tega so se izgredi v vrstah križarjev vrstili vse od odhoda iz domačih vasi. Znano je namreč, da so v mestih ob Renu, na Madžarskem in na Balkanu izvedli množično morijo vsaj deset tisoč Židov.

Nekje blizu Nikeje v Mali Aziji v neki soteski, komaj deset kilometrov stran od obale, pa ljudstvo pade v zasedo in manj kot tisoč preživelih je rešilo le naglo posredovanje bizantinskega ladjevja, ki organizira vrnitev preživelih v Evropo.

(<http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=455&page=6>)

15. avgusta 1096 se v Svete kraje poda tudi orjaška plemiška vojska z ženskami, otroci, bojevito duhovščino, vitezi in pešaki. Vodili so jo štirje voditelji: Gotfrid Bujonski, Robert Normanski, Baldwin Flamski in Rajmond IV. Touluški, ki so se pred Bizancem združili. Vojsko so sestavljali predvsem Franki, Provansalci in Germani, prodirala je preko Male Azije proti Siriji.

(http://sl.wikipedia.org/wiki/Kri%C5%BEarske_vojne#Prva_kri.C5.BEarska_vojna_.281095-1099.29).

Najprej oblegajo Nikejo, katere pa križarjem ne uspe zasesti s silo. Prebivalci so se miroljubno predali bizantinskim ladjam, ki so na mesto pritisnile z vodne strani. Do junija l. 1097 je torej že v rokah kristjanov. S tem so se maščevali nad pokolom ljudstva Petra Puščavnika. (<http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=455&page=6>)

Tu se križarji razdelijo v dve skupini: prvi želijo nekaj osvojiti zase in drugi, ki še vedno ostajajo zvesti verskim ciljem. Le-ti pot nadaljujejo v smeri Jeruzalema, prvi pa zavzamejo mesto Edesa. Na poti proti Svetemu kraju križarji zavzamejo Antiohijo po notranji izdaji za pest cekinov (<http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=455&page=6>), ki je trdnjava, kakršne križarji še niso videli, saj je na Zahodu večina gradov še lesenih. L. 1098 zavzamejo tudi mesto Maarat Al Noman v osrednji Siriji, kjer Tafurji, najbolj nasilna skupina znotraj križarjev, pobijejo vse prebivalstvo, mesto pa porušijo do tal. (Tate, Georges; Križarji in svet Vzhoda, Ljubljana: DZS, 1994). Glavnina vojske, čeprav sedaj zdesetkana, nadaljuje pohod preko sirskih utrdb, na poti si ali podredi številne obmorske kraje ali pa jih s pogodbami prisili, da jim dobavljajo živež. L. 1099 pridejo do Jeruzalema skoraj brez konjenice in s precejšnjim pomanjkanjem vojakov. Pri obleganju pa nastopijo precejšnje težave zaradi žeje, utrujenosti, bolezni (tifusa prek griže do skorbuta – umre jih petina) in že skorajšnjega obupanja križarjev. Voda je bila izjemen privilegij in so jo celo prodajali. Poleg tega je pihal 14 dni izsušujoč puščavski veter, od žeje so pomirale živali, ljudje so se za vodo pobijali tudi med seboj.

(http://sl.wikipedia.org/wiki/Kri%C5%BEarske_vojne#Prva_kri.C5.BEarska_vojna_.281095-1099.29).

Jeruzalem pa je bil ena najmočnejših trdnjav muslimanskega sveta. Mesto je bilo zavarovano z obzidjem, poleg tega pa je imel tudi izjemno ugodno strateško lego, saj je bil svet na zunanji strani raven le na dveh kratkih odsekih, drugod pa se strmo spušča navzdol. Imeli so dovolj velike zaloge pitne vode, ki jim jo je dovajal rimski vodovod in veliko število kapnic v mestu.

VOJSKA V SR VEKU

Vojaško obvezenj je fevdalec z zemljo, ta mu omogoča vzdrževanje konja in nakup opreme. Fevdalni red izhaja iz vojaškega reda Germ plemen. Država je org fevdalne piramide: kralj-vojvode-grofje in Vitezi: tisti, ki izvaja vojaško dejavnost v zameno da dobi od nekoga posest, oborožen z meč, kopje, sekira ali bojni kij šlem in ščit, vojska vitezov je nepoklicna vojska na podlagi vazalne obveze, je občasna najemniška vojska, kot dopolnitev konjeniške. velja splošni poziv, STRUKTURA VOJSKE Osnova je plemiška

konjenica, težka viteška konjenica z zaščitno srajco in čelado, so tudi ščitonosci (seržanti) in sluge ter lahka konjenica (turkopoli), ki je bila nosilka orožja, oprodein sluge. V 12 st je vojska organizirana v kopje, sestavljeno iz fevdalca, sluge, 2 lahkih konjenikov za spremstvo in nekaj pešakov Razvoj gre od kopja proti sulici. Pehota je podporne veja, to so lokostrelci ali samostrelci in suličarji, so pogosto najemniki, sodelovala je ob večjih spopadih, so prerevni, da bi imeli konja. OROŽJE: meč (eno ali dvoročni), sulica, sekira, buzdovan, oklep in šlem, ki postaja vedno težji (veržna srajca, poln oklep, ščit, lok in samostrel. Hlapci in podložni kmetje so imeli nož ali bojno sekuro. TAKTIKA: zaostanek glede na antiko, ni trdne vojaške organizacije, ni stalne vojske, nedisciplina, povezana s strukturo vojske, dvoboj, odloča moč in pogum, ne taktika, majhen pomen rezerve. Fevd vojska uspešna v boju s kmeti, ne pa dobro org. lhkim konjenikom, ki so plenili, proti njim gradili utrdbe. POSTROJ ZA BOJ: prva linija vitezi, za njimi lahka konjenica, pehota na krilih ali pred njimi. V postroju nihče ne dbi prednostnega položaja, gre za napad konjenice, razporejene v linijo, redkeje pa tudi v klin: tam kjer je treba razdreti nasprotnikovo linijo, najbolj izurjen vitez na čelu. OBRAMBA: stolpi in gradovi, katere je relativno težko osvojiti, so na dvignjenih legah, trdnjave, iz stolpa se razvije vedno bolj razdelan stanovanjski del, okopi kot taktično utrjevanje, mesta. Oblegovalna taktika je slaba, izpodkopavanje, dostikrat žive skale, naskokobleganje, ki se je vleklo tedne, prevzem vzhodnjaške tehnike.

VOJNE MORNARICE: galeje: velike bojne ladje v 10 st, velik trup, 2-3 jambori, 1-2 vrsti vesel, kombiniran pogon, okovan kljun, stolp z lokostrelci in vojaki, bojno elovanje, metalne naprave.

VOJSKOVANJE V VISOKEM SR VEKU: prehod iz hladnega na ognjeno strelno orožje, bojevanje na večje razdalje, konjenica izgublja na pomenu, prihaja zopet pehota. OGNJENO STRELNO OROŽJE: izum črnega smodnika v 13.st. (Bacon, Berthold), prvo orožje zaradi majhne moči smodnika veliko, leseno z železom, potem se začne uporabljati kovina (bron, jeklo), prva uporaba okoli 1300, kalibri do 60 cm, razvoj v 2 smeri: minimalizacija za vojaka in vse do današnje artilerije. ROČNO OGN. STREL. OR.: nekoliko poznejše, ročni topiči, kasneje puške (arkebuze, muškete) kot oborožitev pehote, problem glede vžiga v pravem trenutku in zanesljivost: luntni vžig 15.st, luntni cein 16.st., krajšanje cevi v pištole v 16 st., je oprema konjenika. Učinek na bojišču postopoma raste, psihološki zaradi močnega poka, opuščanje oklepa in ščita, loka in samostrela, bitka se spreminja v obstreljevanje, vojak mora znati postopke uporabe orožja, vojska je najemniška

PEHOTNE VOJSKE: povdarek na peh formaciji, najbolj znana Švicarska pehota, ŠVI gorata dežela veliko kmetov, veliko dolin, gor, narekuje pehoto, nastanek v 14 in 15 st., izoblikovali so taktiko in spec. orožje: helebardo (na eni strani sekirica, na drugi kavelj, za vlečenje konjenikov s konja). oborožena z ognjenim orožjem, konec viteštva. TAKTIKA IN NOVO OROŽJE: napadi iz zasede, boj na ozkem prostoru, Švicarji postanejo najboljša pehota E. BITKE: 1315 pri Morgartenu premagali veliko Habsburško vojsko

HUSITSKE VOJNE

Vojne Čehov proti Nemcem, kot vojne češ. Protest. Proti katoliškem AU cesarstvu, ČEH zmagovali s posebno taktiko, po svojem oporišču Tabor so dobili ime Taboriti (l. 1452 je Tabor zavzet). Gre za ljudsko gibanje za lastno versko izražanje. Vojna proti NEM se spremeni v vojno med ČEH samimi, zmaga cesarska stran. VOJSKOVANJE: zmage so bile tudi zmage ognj. Strel orožja nad plemiško konjenico, tabor- premikajoča se utrdba iz vozov, te vlekli 4 konji, pred bitko so vozove postavili v štirikotnik in jih speli z verigami,

učinkovita uporaba ročnih topičev in topov, izpad pehote in konjenice, velik pomen vojskovodij Jana Žižka – nikoli vojaško premagan in Prokopa Velikega, ki sta poveljevala Čehom.

VZPON TURŠKEGA IMPERIJA

Prvi viri poročajo o Turkih oz. njihovih prednikih že leta 200 B.C. zapisi so ohranjeni med Kitajci – prebivali so pri Bajkalu in Altaju.

Prvi zapisi v turščini pa datirajo v leto 730. V evropskem prostoru se pojavijo zaradi obsežnih preseljevanj narodov okoli 10. stol. Svojo državo so oblikovali pod njihovim kanom Seljukom – Seldžuki.

Že ob naselitvi na skrajnih območjih Bizantinskega cesarstva so sprejeli Islam.

Večina Seldžukov je živela in opravljala vojaško službo znotraj Bagdadskega kalifata.

Leta 1055 je seldžuški kan Tugrul Bey organiziral državni udar in postal prvi **sultan**.

RAZLIKA!

Seldžuki so imeli pod nadzorom Badgadski kalifat ter leta 1071 v bitki pri Manzikertu dokončno vzpostavili nadzor tudi nad Anatolijo.

Uspeh Seldžukov (Mameluki = sužnji vojaki), so vzpodbudili k sveti vojni – križarji, saj se Bizanc ni bil sposoben enakovredno kosati z njimi.

Po koncu križarskih vojn je prevlado v Mali Aziji dobil sultanat Rum, ki je bil sposoben oblikovanja centralne oblasti in državne birokracije – država je temeljila na verski svobodi.

V 13. stol. vodja obmejnega emirata (Ertugrul Gazi) v rumske sultanatu odpove pokorščino in začne z oblikovanjem lastne države. Njegov sin Osman novo državno tvorbo utrdi in po njem tudi dobi ime – Osmanska država (izgine moč Mongolov – smrt Džingiskana).

VZPON OSMANOV

Državo je močno razširil predvsem na račun Bizanca, ki mu je moral celo plačevati tribut od 1373.

Poleg tega osvoji ozemlje Makedonije in si podredi tudi Srbijo – umorjen na Kosovem polju (knez Lazar).

V svojo vojsko uvede tudi enote janičarjev – krščanskih spreobrnjencev, ki postanejo elita osmanske vojske

Njegova prestolnica postane Andrianopol – Evropa je cilj Osmanov.

Murat I. 1326 – 1389

Po njegovi smrti se je Evropa zganila zavedajoč se nove velesile. Zato je bila organizirana združena evropska vojska pod okriljem krščanstva za dokončni obračun s Osmani – bitka pri Nikopolju leta 1396.

Bitka pri Nikopolju je bila “zadnja” križarska vojna v zgodovini – Bonifacij IX. Leta 1394 pozove na vojno proti Osmanom.

Spopad je vodil madžarski kralj Sigismund za obrambo in obstoj države – vendar krščanska koalicija ni uspela zbrati veliko sredstev in vojske.

Sigismund je predlagal obrambo, vendar ga evropski (francoski) vitezi niso poslušali in zahtevali napad na vojsko Bajazida – priprave niso bile izvedene.

Na strani Osmanov so sodelovali tudi Srbi – Štefan Lazarević (družinske vezi). Križarji so se ukvarjali z obleganjem Nikopolja, ki ga niso uspeli zavzeti.

Francozi so sicer bili uspešni, vendar podpore ni bilo – konjenica je postala pehota. Odločilno vlogo so imeli tudi Srbi. Kralj Sigismund je bil rešen – pomagal mu je Herman Celjski.

To je bil popoln poraz križarjev in zadnji poskus. Vitezi niso bili več pripravljeni na spopade z Osmani – obnovi se vojna med Francijo in VB.

Turki so sedaj nemoteno napredovali po Balkanu. Samo leta 1402 so se ustavili za določeno obdobje – sultan Bajazid je suženj.

V času sultana Mehmeda I. je bila izvedena notranja konsolidacija v državi – drugi utemeljitelj imperija – verska toleranca.

Ker ima država veliko priliva, tudi vojska postane plačana – profesionalci.

Po letu 1402 so bila osvajanja Osmanov prekinjena zaradi nevarnosti Mongolov – Timurlenk.

Razkol v družini pripelje do državljanske vojne, ki jo zaključijo Mehmed I. leta 1413.

Zavzame Carigrad – postane prestolnica in osvoji skoraj cel Balkanski polotok.

Osmani še vedno ostajajo na strpnosti do kristjanov.

(glej osman)

OSMANSKA VOJSKA IN ORGANIZACIJA

Osmanska vojska je temeljila na klasičnih fevdalnih vzorcih: senioritet in vazalstva. Bila pa je pomembna razlika – fevdi niso bili dedni. **Možna izguba fevda!**

Spahija je bil “evropski” vitez. Vendar je bil na boljšem, imel je posest, največkrat je bila velikost odvisna predvsem od uspešnosti v boju – to 18. stol. tvorijo jedro vojske in jih je okoli 40.000.

Spahija je moral plačevati kmetom za opravljeno delo – ni bilo izkoriščanja kot ga pozna Evropa.

Poveljniki spahij so bili čeribaše in subaše, medtem ko je bil poveljnik spahij enega sandžaka alajbeg. Spahije so bile ejaletska vojska.

Sandžakbeg je bil poveljnik vseh vojaških formacij v enem sandžaku.

Vezir – visok častnik

Spahija - zemljiški posestnik, dolžen udeležiti se vojne kot konjenik

Zelo pomemben del turške vojske so bili akindžije ali lahka konjenica. To je prva stalna vojaška formacija v turški vojski.

Akindžije so bili največkrat predhodniki turške vojske in imeli nalogo vpadati na še neosvojene teritorije – bili so nameščeni na mejah osmanskega imperija in evropskih držav.

V enotah akindžije so se nahajali domače poturčeno poljedelsko prebivalstvo in sami Turki.

V posadkah trdnjav in palank so bili nameščeni mustahfizi, ki so bili večinoma konjeniki – imajo timarske dohodke. Poleg njih so bili tu tudi azapov – lahka pehota. Velikokrat tudi janičarji.

Poveljnik posamezne formacije v trdnjavi je bil aga, poveljnik celotne posadke pa dizdar.

V turški vojaški sistem sta bili prevzeti tudi dve vrsti krščanskih vojakov:

- VOJNUKI (vlahi-vojaki; karavanska in konjuška služba; bili so predhodnica – džebelije, zaščita meja)
- MARTOLOZI (bili so najemniki; v trdnjavah; šajkaši-posadka na ladjah; bizantinska zadeva-martolos; policijske naloge v administrativno-upravnih in sodnih enotah)

Krščansko prebivalstvo je imelo nalogo vzdrževanja vseh cest in prometnic v državi. Čupridžije vzdržujejo mostove in brodove, derbendžije pa so skrbeli za varnost na gorskih poteh. Derbendžije so bile cele vasi.

Vsi kristjani, ki so opravljali vojaške ali polvojaške obveznosti so uživali ugodnosti: olajšave pri plačilu davkov in drugih fevdalnih dajatvah, bili so oproščeni tlake in drugih dajatev.

V svojo sestavo so sprejemali tudi zahodne viteze – pomembna je bila zvestoba državi. Janičarji so bili t.i. nova vojska – bili so osnovna pehota in njihova naloga je bil boj v centru. Janičarji so bili vedno pod neposrednim poveljstvom sultana. V 16. stol. jih je bilo že 20.000 – znani kot izjemno kruti (niso se poročali).

Skupen kotel, žlica za kapo in so ločeni – garnizije. Spremljajo sultana na pohodih. Bili so rezultat krvnega davka – devširma.

Janičarji so imeli izjemno izdelan sistem poveljevanja in bili zelo dobro izurjeni. Prav zaradi njih so Osmani zmagovali – verski gorečneži. Janičarji – pehotna elita.

Vrhovni poveljnik janičarjev je bil aga. Zaradi njihovega doprinosa na vojaškem področju, jih je Murat II. začel zaposlovati tudi na najvišjih državnih položajih – spor s staro aristokracijo. V miru so imeli janičarji naloge vzdrževanja reda in miru v mestih, ter bili v posadkah v trdnjavah.

Ob koncu 16. stol. je prišlo do sprememb med janičarji: v času miru so začeli ustanavljati svoje družine in se začeli ukvarjati z obrtjo – pomembna vloga pri cehih.

Poleg tega so si janičarji zagotovili še izredne privilegije, ko se je centralna moč zmanjševala: bili so popolnoma oproščeni plačevanja davkov (tega ni imel nihče v državi), velike količine vojnega plena ostane v njihovih rokah – postopoma postanejo najbogatejši družbeni sloj. Zaradi privilegijev, so med janičarje rinili tudi Turki. Njihova moč je bila zelo velika – zahtevajo tudi bakšiš od sultana. Vendar pozneje postanejo simbol neurejenosti in izgubijo udarno moč.

Del najbolj elitnih janičarjev so rekrutirali v enote gardnih konjenikov, ki so bili neposredni spremljevalci sultana.

Janičarji so bili velika slabost osmanske vojske v 17. in 18. stol., saj so bili zgolj fiktivna vojaška moč. Leta 1826 so bile te formacije tudi končno razpuščene.

Mornarica osmanskega imperija ni bila konkurenčna drugim mornaricam – npr. Benečanom. Pomembna je bila rečna mornarica, ki je bila osredotočena na Donavo.

Mornarica je bila najbolj ranljivi del osmanske vojske – Benečani gospodarijo v Sredozemlju; bitka pri Lepantu 1571.

Sulejman je bil cenjen kot inteligen sultan in utemeljitelj kodificirane zakonodaje v osmanskem imperiju.

V času njegove vladavine je imperij dosegel največji obseg:

- zavzame Beograd
- zasede Orgsko (bitka pri Mohaču 1526)
- dokončno zasede Mezopotamijo
- priključi ozemlje današnje Armenije
- ter se močno približa Dunaju (mir s cesarjem Ferdinandom)

Prav v njegovem času so turški vpadi najbolj pogosti tudi na slovensko ozemlje – organizirana obramba: tabori in grmade ter mestne pravice.

DRŽAVNA UREDITEV IN UPRAVA

Ko je osmanska država v 16. stol. postala imperij in s tem velesila, se je postopoma oblikovala DESPOTSKA OBLAST SULTANA s primesmi TEOKRACIJE. Posebni odnosi in vojaške strukture so se razvile v Mali Aziji in v evropskem delu imperija zaradi kristjanov in intenzitete bojevanja. Sultan je bil pri vladanju v pomoč vlado ali VISOKO PORTO. Sultanov namestnik in poveljnik nad vojsko je bil BEGLERBEG v evropskem delu in v Mali Aziji VELIKI VEZIR.

Poleg vojaških je VELIKI VEZIR upravljal tudi z vsemi ostalimi posli, zato je imel dvoje pomočnikov:

- KAZASKERJI – vodijo pravne posle v državi
- DEFTERDARJI – vodijo finančne posle.

Vrhovni šef administracije je bil NIŠANDŽIJA, ki je v sultanovem imenu dajal na listine sultanov monogram. Bil je razlagalec zakonov. Pozneje je ta funkcionar postal vodja zunanjepolitične službe.

CESARSKI SVET ALI DIVAN je bil centralni organ turške državne uprave in je sprejemal vse važnejše odloke v državi.

Na čelu vsake pokrajine BEGLERBEGLUKI ali EJALETI (pozneje PAŠALUKI) je bil BEGLERBEG (pozneje VEZIR). Evropski del države jih je imel 26. To so bile najvišje upravne in vojaške enote. Imenoval jih je sam sultan.

EJALETI so se delili na SANDŽAKE, ki so izhajali iz vojne organizacije, saj so bili osnovne vojne in uprave enote – SANDŽAKBEG, ki je bil vrhovni vojaški in upravni starešina.

SANDŽAKI so se nadalje delili na NAHIJE kot upravno – fevdalne teritorialne enote in KADILUKE kot sodno – teritorialne enote. Pri tem zemljiški gospodje NAHIJE v upravi niso sodelovali – pobirajo davke. Prav tako niso imeli sodne oblasti.

Sodna oblast je bila v rokah sodnikov KADIJ, ki so imeli svoj KADILUK. Pravo je temeljilo na šeriatu in zakonih, ki jih je sprejel sultan in so se nanašali predvsem na državno-politično in finančno življenje državljanov.

Kadije so se prvenstveno ukvarjali za pravne zadeve muslimanov, o privatnopravnih zadevah nemuslimanov so odločali samo na zahtevo obeh strank.

Za turški fevdalizem velja, da je najnaprednejši – izkoriščanje kmetov je bilo zelo omejeno in kmetje so praviloma imeli dedno BAŠTINO. Spahija je bil uživalec presežkov pridelkov z zemlje – **izgubi fevd**.

Timarski sistem v osmanski državi je povzročilo veliko nazadovanje gospodarstva, ker je temeljilo na vaški avtarkiji. Mesta niso postala gospodarski centri, kot je bilo to v Zahodni Evropi.

Turško gospodarstvo ni moglo pričakovati veliko od zasedenih ozemelj, saj so akindžije preden je to postal del države temeljito uničili gospodarske potenciale – ropanje, požiganje in ubijanje.

Uporaba sužnjev na velikih veleposestih je omogočala primitivno in ekstenzivno kmetijstvo, ki je zabredlo v težave v trenutku, ko se država ni več širila – ni priliva novih sužnjev. Poleg tega so bili proizvedeni majhni viški.

V mestih so cehi zelo omejevali razvoj obrti in posredno trgovine.

Orožje Turške vojske:

Do bitke pri Sisku Turška vojska skoraj ni imela spopada na odprtem področju. Poglavitna moč turške vojske je bila topniško obleganje mest. Topove so naročali pri nemških,

madžarskih ali pa pri svojih mojstrih, veliko pa so jih tudi zaplenili. Drugega strelnega orožja pa je bilo malo.

Glavno jedro Turške vojske so sestavljali oborožena pehota, ki so jo sestavljali janičarji. Večino vojske je sestavljala konjenica spahije in njihovi najemniki. Konjeniki in pešci so bili oboroženi s hladnim orožjem, loki, sabljami, bodali, sulicami... Taka oborožitev je bila dobra za osvajanje utrd, ki so bile branjene s šibkimi posadkami.

Turška vojaka je bila v 16. in 17. stoletju oborožena s puškami z netilnim mehanizmom na zažigalo. Zaradi pomanjkljivosti te puške niso bile priljubljene, saj so bile pretežke imele so prevelik trzaj, vžiganje z gorečim zažigalom in nenatančnost.

Veliko bolj domače je bilo Turkom hladno orožje. Opremljeni so bili z loki, sabljami, bodali, sulicami...

Lok je bil v rokah izurjenega Turškega strelca zelo nevarno orožje. Z njim je bil oborožena spahijska lahka konjenica. Njihovi loki so bili zelo prožni. Jedro loka je bilo izdelano iz petih plasti lesa. Na notranjo stran so pritrčili plast roževine na zunanjo pa posebej preparirano plast posušene kite iz goveje Ahilove tetive. Kot orožje se je v Turški vojski obdržal do 18 stoletja.

Sablja: Glavno orožje vseh rodov turške vojske. Sveto orožje muslimanov. Praviloma je bila enorezna in oblike polmeseca. Ročaji so bili večinoma leseni ali roževinasti v obliki ptičje glave, nožnice pa usnjene.

Med druge vrste orožja so spadala tudi razna dolga in kratka kopja, bojni bati hruškaste oblike, buzdovani in handžarji.

Handžar je dvorezen bojni nož, ki je zakrivljen in ima običajno bogato okrašen ročaj. V prenesem pomenu handžar pomeni tudi krajšo zakrivljeno sabljo. Je značilno turško hladno orožje, ki se je ohranilo kot del folklorne tudi na bivših zasedbenih področjih (Hrvaška, Srbija, Albanija,...).

Buzdovan je vrsta orožja za boj iz bližine, ki predstavlja evolucijo bojnega kija v srednjem veku. Sestavljen je iz (okrepljene) palice in glave. Lahko so enomaterialni (kovinski) ali iz več materialov (lesena palica in kovinska glava).

Zaščitna oprema Turkov je bila sestavljena iz čelade, oklepa, ščitnika za podlahtnico in ščita. Ščiti so bili pravokotne ali okrogle oblike. Pleteni so bili iz poslikanega vrbovega protje s kovinskim ščitnikom v sredini in držajem iz blaga za blažitev udarca.

Turki so bili opremljeni z raznobarvnimi zastavami. Vse so imele poleg napisov še polmesec s tremi zvezdami. Vsako bitko je spremljala tudi bučna glasbena spremljava, za katero so skrbeli bobnarji. Značilnost turškega orožja je bilo bogato okraševanje z graviranjem, cizeliranjem, jedkanje, tuširanje ipd.

Kljub številnim napadom na Slovensko ozemlje od turškega orožja pri nas ni ostalo ničesar.

Orožje krščanske koalicije:

Krščanske enote so bile veliko bolj oborožene s strelnim orožjem kot Turška vojska. V bitki pri Sisku je imela skoraj polovica konjenice in pehote arbakuze in muškete. Razen v trdnjavah topov niso imeli.

V nemških deželah je v drugi polovici 16 st. prihajalo do napredka tehnike in uvedbe strelnega orožja v vojsko.

Konjeniki pod poveljstvom Adreja Augersperga, ki so odločili bitko so bili oboroženi z arkebuzami. Konjeniki so bili oboroženi arkebuzami in dvema do šest pištolami, pehota pa z mušketai.

Leta 1510 so puške na netilni mehanizem zamenjali z puškami z mehanizmom na kolesce. Pirit se je trl ob zobato kolesce, iskre, ki so pri tem nastale, pa so zanetile smodnik v ponvici. Ta mehanizem se je uporabljal v strelnem orožju do konca 17. stoletja in je veljal za vse vrste strelnega orožja.

Arkebuza je bila eno prvih ročnih strelnih orožij. Težje so bile uporabljene za obrambo v trdnjavah, lažje za boj na bojnem polju. Kroglo so polnili skozi sprednjo odprtino, za streljanje pa je vojak porabil 2 minuti. Domet je bil od dvesto do dvesto petdeset korakov. Vojak z arkebuzo je bil opremljen z mošnjo za naboje, smodnišnico, preko rame pa je imel običajno enajst lesenih meric za smodnik.

Mušket je pehota uporabljala do konca 17 stoletja. Tudi muškete so se polnile od spredaj, vojak jo je nosil na levi rami, na desni pa oporno vilico. Domet je bil okoli 225m. Razkošnejši primerki so bili okrašeni. Muškete so bile prvotno namenjen lovu.

Poleg ognjenega orožja sta bili pehota in konjenica oboroženi še z meči, bodali, bojnimi biči helebardami in sulicami, ki so bile kljub vedno večji uporabi strelnega orožja še vedno glavno orožje.

Helebarda predstavlja najbolj izpopolnjeno orožje na drogu, saj je glava orožja sestavljena iz sekire, osti in kavlja. Nastala je kot sestava kopja in srpa, ki izgleda danes še vedno enako kot pred 800 leti. Če se je srp namestil na palico, je nastalo orožje (v zgodnjem srednjem veku). Okrog leta 1300 so to orožje povezali s kopjem. Nastala je italijanska helebarda. Imela je izbočeno rezilo in konico za suvanje. Na hrbtne strani je bila kljuka za vlečenje. Helebarde so bile (glede na izdelovalca) zelo različne, glede na obliko sekire in drugih dodatkov. Zaradi oblike so jih kmalu začeli uporabljati za ceremonialno orožje (častne straže, ...). Še danes jih imajo švicarski gardisti v Vatikanu.

Meč se je iz oblike križa z navpičnim ročajem in vodoravnim odbojnikom spremenil v meč s košarastim ščitnikom, ki je popolnoma zakrival prest. Meči so bili sečno orožje s širokimi in ravnimi rezili različnega prereza. Nosili so jih za pasom ali obešene na konju.

V bitki pri Sisku so sodelovale tudi enote suličarjev. Njihove sulice so bile od prejšnjih daljše. Merile so od 4,5m do 5m. Prejšnje so merile 3,5m-4m. poleg sulic so imeli deželni najemniki tudi metalna kopja. Dolga sulica je bila orožje za skupinski boj za posamični boj pa so uporabljali helebarde.

Zaščita: Zaradi vedno večje moči izstrelkov so vojaki krščanske koalicije nosili zaščitno opremo sestavljeno iz prsne in hrbtne oklopne plošče, čelade, vitrastih rokavov in hlačnic. Plošče so bile kovane tako, da so vzdržale strel, zato so jih morali ustrezno testirati. Ker pa je vsa ta oprema strelce pri delu zelo ovirala je polagoma iz uporaba izginjala. Konec stoletja ponekod niso nosili niti čelad.

Arkebuzarji so nosili strelske čelade, ostala konjenica pa madžarske napadalne.

RAZLOGI ZA KRIZO OSMANSKEGA IMPERIJA:

- razpade timasko-spahijski sistem, ki je bil temelj – mortaliteta spahij
- število se razpolovi – obremenitve pa se povečujejo
- upade dotok vojnega plena, novih fevdov ali povečevanje starih ni

- možno, začne se proces čiflučenja – pojav trdega fevdalizma
- janičarji so že postali politična organizacija, ki ni bil pripravljen umirati na bojnem polju
  - napredka ni bilo – kapitalizma ni, ker je to preprečila islamska fevdalna skupnost
- nenehno se je povečevalo število najemniške vojske – veliki stroški
- izdatki za vzdrževanje dvora so nenehno naraščali – inflacija
  - izhod so videli v dolgoročnih zakupih velikih državnih ozemelj – razpad nadzora in enotnosti v državi – pojav oderuhov – fanarotov
- privilegiji nekaterih trgovcev – Francije – smrt turškega gospodarstva

VOJNA KRAJINA – OBRAMBA PRED TURKI

(glej krajina)

Cilj Sulejmana I. Veličastnega, da si podredi Dunaj, niso bili doseženi (1529, 1532 in 1566) so pa bile dežele nenehno izpostavljene velikim pritiskom akindžij.

Ob tem se je ozemlje Hrvaške prepolovilo (50.000 na 20.000 km²) – reliquiae reliquiarum).

Začetek oblikovanja Vojne Krajine se začne že leta 1522. Po bitki pri Mohaču je bilo jasno, da Hrvaška ni sposobna organizirati nobene obrambe.

Organizacijsko je bila razdeljena na:

- Hrvaško krajino s posebno Primorsko krajino – sedež generala Karlovac
- Slavonsko krajino – sedež generala Varaždin

Ker so notranje-avstrijski stanovi vzdrževali večino utrdb in nosili stroške organiziranja Vojne Krajine, je bil za upravitelja imenovan notranje-avstrijski vojvoda – Karel.

Vprašanje prebivalstva so reševali z naseljevanjem borbenih skupin – beguncev s turškega ozemlja. Po letu 1530 so prehajali v organiziranih skupinah.

Tu so bile Uskokom dodeljene kmetije kot dedna vojaška posest, osvobojeni so bili dajatev in tlake – permanentno bojevanje proti Turkom.

Uskoki so bili poceni vojska, ki je bila edino učinkovito orodje za zaustavljanje turških krajišnikov – uspešno so branili mejo. V 16. stol. jih je bilo okoli 6.000.

Poleg Žumberaških so bili pomembni tudi Senjski Uskoki, ki so branili hrvaško vojno krajino – problem nadzora – uskoške vojne (1615-1617).

Problem financiranja je bil rešen z dodatnimi davki. Potrebna odobritev notranjeavstrijskih stanov – izredni davki, ki so se nenehno zviševali – 180.000 na 500.000 goldinarjev.

Problem razmerij med vladarjem in stanovi – reformacija – novo plemstvo je protiutež.

Vladar je še dodatno okrepil najemniško vojsko in vojaško obveznost razširil tudi na kmete – kmečki upori.

Konflikt med novo naseljenimi Uskoki in hrvaškim plemstvom – niso imeli jurisdikcije nad njimi – bili so podrejeni neposredno nadvojvodi.

Ne plačujejo davkov, čeprav je nevarnost Turkov minila – hočejo jih podrediti banu in saboru – kralj je potrjeval te sklepe, vendar ne v primeru Vlahov oz. Uskokov.

Uvedeni so Vlaški statuti, vendar spori niso ponehali. Osnovni izgovor kralja je bil tudi v nadzoru ozemlja – tudi po Karlovskem miru 1699, ni Hrvaška dobila pod svoj nadzor ozemelj Vojne Krajine.

Vloga taborov, grmad in podeljevanje mestnih pravic! Vloga in pomen DEŽELNIH OBRAMBNIH REDOV – skripta.

STOLETNA VOJNA 1337 – 1453

S prekinitvami, povzročila želja ANJ po širjenju v FRJ, izhodišče za nova osvajanja so bile ANJ posesti na Z FRJ. Uporabljeni lok in samostrel. Anj zmagali v vseh 3 večjih bitkah (Crecyju, Poitiersu, Azincourtu), Zavzeli so velike dele FRJ in Pariz. Pri FRJ pa so z nasiljem povzročali vedno večji odpor, ki ga simbolizira I. Orleanska. Bitka pri Crecyju 1346: ANJ kralj Edvard III se izkrca pri Normandiji in tam rop, FRJ Filip IV ga prisili v bitko, jedro FRJ vojske strelci s samostreli, ANJ pa poleg vitezov še lokostrelci. Nazadnje ANJ premagani, umaknili, do l 1559 jim ostane le Calais.

Boji potekajo med Anglijo in Francijo in jo lahko označimo kot vojno med lokom in samostrelom – čeprav je bil samostrel “sramotno” orožje.

Spor med obema državama je izviral za ozemlje Flandrije, katere kralj je bil naklonjen Franciji, medtem ko je bilo prebivalstvo naklonjeno Angliji – sukno in angleška volna. Po smrti francoskega kralja leta 1328 Filipa IV., ki ni imel naslednika se je hotel polastiti francoskega prestola angleški kralj Edvard III. (mama je bila teta).

Leta 1338 se je dejansko začela t.i. “stoletna vojna”, kar je bil niz spopadov med Angleži in Francozi ob daljših premirjih. Velika težava na Francoski strani je bila neenotnost, ker so se fevdalci borili proti centralni oblasti – fevdalni partikularizem.

Ker je angleški kralj obvladoval Akvitanijo, so se prvi spopadi začeli prav za nadzor nad tem območjem. Sledil pa je odločilen spopad za prvo fazo vojne – spopad pri Crecyju leta 1346. Spopad lahko označimo za boj med lokom in samostrelom. Čeprav je bil francoski kralj močnejši, je bitko izgubil.

Francozi naj bil doživeli poraz zaradi znamenitega t.i. “dolgega loka”, ki je bil učinkovit na velike razdalje in predvsem imel viško kadenco streljanja od samostrela.

Rezultat te bitke je bil izguba Normandije, sledil je še spopad pri Poitiersu 1356, kjer je bil francoski kralj ujet – plačilo odkupnine.

Francija je bila hudo prizadeta: plemstvo je bilo večinoma mrtvo – spopadi, po Evropi je divjala kuga, velik del države je bil opustošen zaradi vojn. Kralj je prisiljen sklicati “generalne stanove”.

Karel V. je odkupil očeta in nadaljeval z bojevanjem proti Angležem – zelo uspešno (glej zemljevid).

Tudi Anglija je trpela zaradi vojaških obremenitev – kraj Rihard II. je bil prisiljen k odstopu – vloga parlamenta.

Interregnum v Franciji v začetku 15. stol. izkoristijo Burgundci – povezava za Angleži.

Skupaj z Angleži pripravijo novo “ofezivo” na francoskega kralja – leta 1425 je francoski kralj Karel VII. imel samo še nekaj gradov ob Loiri.

Preobrat se je zgodil šele z prihodom Ivane iz Domremyja – versko poslanstvo o rešitvi Francije.

Leta 1429 je s svojimi četami razbila angleško obleganje Orleansa. Nato se začne francoska protiofenziva.

Kot otrok je slišala božje glasove in s temi novicami je prepričala kralja, da ji je dal čete za obrambo Orleansa – stara 17 let – devica?

Poleg tega ji je uspel naskok na Pariz in zato jo je kralj poslal v spopade v Burgundijo – jo ujamejo.

Leta 1431 so jo sežgali na grmadi – hoteli so, da prekliče videnja – pomemben efekt na francoske vojake.

Kljub temu je bil učinek Ivane neizbrisen in Francozi so napredovali iz boja v boj.

Burgundci sklenejo sporazum s Karlom VII. in napovejo vojno Angležem – do leta 1453 so bili Angleži omejeni samo še na pristanišče Calais, ki ga izgubijo leta 1558.

POSLEDICE 100 LETNE VOJNE

1. Neposredna posledica je bila zmaga francoske vojske, čeprav so izgubili vse pomembnejše spopade: Crecy, Poitiers, Azincourt.
2. Francoski kralj je dokončno utrdil svojo oblast – ideja o prevladi generalni stanov ne zaživi – samo izbrani predstavniki plemstva in Cerkve.
3. V obeh državah je prišlo do hudih družbenih pretresov – v Angliji dobimo spopade za prestol – Lancaster in York – pride Tudor.
4. V Franciji noben davek ne bremeni plemstva in duhovščine, generalni stanovi predpisujejo davke.
5. Po zmagi Karel VII. v trdnjavah ohranja vojaške posadke – dobimo temelje za stalno vojsko v Franciji.

NAJEMNIŠKO VOJAŠTVO NOVEGA VEKA

Profesionalizacija-zapleteno orožje, osnova vojske je najemnik1. obdobje: tolpe iščejo najemnika,2. obdobje: država najame najemnika **OBDOBJE NAJEM. VOJAKOV – 16. IN 17. ST.**

Vladar išče vojaštvo izven države, izkušeni plemiči zberejo svojo enoto, to so polkovniki. Področja novačenja: Nemčija – landsknehti = deželni hlapci, Švica.

FORMACIJA: polkovnik ima štab, polk: 10-18 čet, v vsaki 200-400 mož. Polkovno sodišče – drakonske kazni: šibanje, smrt. problem neplačevanja vojakov, zato plenijo.

OBOROŽITEV: suličarji – boj od blizu. Mušketirji – puške. Helebardisti. Mečevalci.

TOPNIŠTVO:večanje kalibrov,dometov, doseg:200 do 1500m, projektil:0,5 do 50kg

BOJNA FORMACIJA: bataljon = štirikotnik, enako močan na vse strani, kasneje široke vrste. Vrhunec obdobja najemn. vojsk: 30-letna vojna, prevladajo strelci

RUSI

Žiga Herbertstein: MOSKOVSKI ZAPISKI

POTEK BOJA

Poleti 1522 je Vasilij III Ivanovič – Rus, zbral veliko vojsko, da bi se opral sramote, ki so mu jo prizadejali Tatari leto poprej, ko je moral ulti iz Moskve in se je menda celo skrival pod kupom sena. Vzrael je torej veliko topov in bojnih naprav ter z vojsko iz Moskve odšel do reke Oke, kjer je oblegal mesto Kolomno. Iz Kolomne je poslal v Tavrido sle, ki naj bi pozvali Mahmeda Gireja na boj, le-ta pa je odgovoril, da se bo bojeval takrat, ko bo to po godu njemu in ne drugim. Njegov odgovor je Vasilija Groznega zelo razjezil, zato je dal taborišče pri Kolomni l. 1523 podreti in je nato prodiral naprej proti Nižnemu Novgorodu, z namenom tudi tam opustošiti Kazansko državo.(Po zlomu Džingiskanovega imperija so Tatare začeli izrecno omenjati v zvezi z njegovim zahodnim delom, t. i. zlato hordo, ki je obsegala večino evropske Rusije. Ti Tatari so v 14. stoletju postali sunitiski muslimani. Zlata horda je kmalu razpadla na kazanski, astrahanski, sibirski in krimski kanat.) http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=d41bc7c8dd581cf272741b5e31cd19fc04&source=Delo

Grozni je prišel vse do reke Sure, na kazanski meji je zgradil trdnjavo, ki jo je poimenoval po sebi, vojsko pa je poslal domov. V želji, da bi si podredil kazansko državo, l.1524 pošlje tja enega izmed svojih svetovalcev s številčnejšimi četami, kot jih je imel sam Vasilij prejšnje leto. Zaradi tega se je kazanski kan Sajp Girej zelo vznemiril in pozval k sebi nečaka tavrškega kana (kako je le-ta povezan s Kazani, sem nakazala že prej), dečka, ki je imel le 13 let ter ga postavil za namestnika na svojem prestolu, sam pa je prosil turškega sultana za pomoč. Dečka so na dvoru lepo sprejeli. Predno pa je deček prispel na dvor, so zarotniki pripravljali sabotažo nanj, ki pa zaradi hitrega posredovanja Kazancev ni uspela.

Poveljnik Mihael Jurjevič je medtem zbral v Nižnem Novgorodu ladje, na katere je vkrcal živež in opremo, s katerimi je odplul proti Kazanu in ko je 07.07.1524 prispel do Gostinovega jezera (to je trgovski otok, ki leži sredi Volge), je tam postavil tabor in čakal 20 dni na primeren trenutek za napad. Medtem so Moskovčani podtaknili požar v neki leseni kazanski trnjavi, da je pogorela do tal, vendar je bil knez tako strahopeten, da ni poslal niti enega svojega vojaka, da bi zavzel grič in preprčil Tatarom zgraditi novo trdnjavo. S tem je zamudil priliko za napad.

28.07.1524 je prekoračil Volgo in se utaboril ob reki Kazanka ter zopet čakal 20 dni na primeren trenutek za napad. Kazanu se je medtem po reki že bližal tudi Šig Alej.

Rusom, ki so se utaborili ob Kazanki pa je že začelo primanjkovati hrane, ki so jo pripeljali s seboj iz Moskve, saj so predolgo odlašali z napadom. Začela se je lakota, poleg tega pa so Čemizi opustošili vso okolico in poskrbeli, da so bile vse poti dobro zastražene. Zaradi slednjega Vasilij ni mogel ničesar zvedeti o stiski svoje vojske, vendar je kljub temu poslal na pomoč 2 poveljnika;

1. Poveljnik knez Ivan Palecki naj bi z ladjami, polnimi živeža, priplul iz Novgoroda do vojske, tam izkrcal živež in se takoj vrnil z novicami, kaj se pri Kazanki dogaja. Drugega poveljnika pa je poslal po kopnem s 500 jezdeci. Le-ti so padli v zasedo Čeremiz, ki so pustili pri življenju le 9 konjenikov. Poleg tega pa je bil poveljnik hudo ranjen in je tudi umrl v sovražnikovih rokah. To v taboru sproži velik preplah in vsi so že začeli razmišljati, katera smer bi bila najboljša za pobeg. Vendar se stvari spremenijo, ko do njih prispe 9 preživelih konjenikov, ki jim sporočijo, da prihaja Palecki z ladjami polnimi živeža. Vendar pa tudi Palecki ne prispe v popolni zasedi do cilja. Prav tako kot poveljnik konjenice, tudi ta pade v zasedo in izgubi večji del svojih ladij- 90, na vsako pa je bilo po 30 mož posadke. Smolo pa je imel tudi pri vrnitvi v Mosko, ko ga še enkrat napadejo Čeremize in je izgubil skoraj vse ladje, vrnil pa se je le z nekaj vojaki.

Končno pa do Rusov ob Kazanki prispe tudi konjenica, ki jo je Vasilij poslal po reki Svijagi, ki se izliva v Volgo 8 milj J od Kazana – čeprav so tudi to Čeremize in Tatari dvakrat prestregli in so imeli velike izgube.

Tako Rusi, ki so že dolgo utaborjeni ob Kazanu in konjenica, ki je pravkar prispela po reki Svijagi, začnejo 15.08.1524 oblegati trdnjavo Kazan. Tatari pa postavijo svoj tabor na nasprotni strani mesta.

Zapiski pravijo, da nekoč na planjavo pred moskovsko vojsko prijezdilo 6 Tatrov, ki jih je hotel kan Šig Alej naskočiti s 150 jezdeci, vendar je glavni poveljnik to prepovedal in poslal 2000 konjenikov, ki naj bi obkolili Tatari. Tatari zvižajo odkrijejo in se Moskovčanom po malo odmikajo, ko pa so močnejše napadli, so se jim Tatari uprli.(takšno je bilo značilno bojevanje Tatarov; ko si že misli, da je zmaga v tvojih rokah, se je vse obrnilo, proti tebi, saj je sovražnik napadal močnejše kot kdajkoli.) Medtem ko so Moskovčani bežali, so Tatari v njih začeli prožiti puščice in jih na begu veliko ranili. Vendar pa so se Moskovčani kmalu

zopet zapodili proti Tatarom, le-ti so se spet začeli umikati, se postavili po robu in spet igrali namišljeni beg.

Nato se je začelo obstreljevanje s topovi. Ena ruska krogla je zadela edinega topničarja v tatarski trdnjavi, zato so Rusi upali, da bodo trdnjavo tudi kmalu zavzeli. To bi se kmalu tudi zgodilo, če se ne bi poveljnik začel s Tatri pogajati. Pogajati se je začel zaradi vse hujše lakote, ki je pestila Ruse. Poveljnik je šel tako daleč, da je zagrozil s šibo svojim vojakom, če bi kdorkoli napadel tatarske trdnjave. Poveljnik je spoznal, da bi bilo najbolje skleniti sporazum in rešiti tako topove kot tudi vojsko.

Tako Palecki po dogovoru odposlancev v Moskvi takoj preneha oblegati Kazan in se vrne v Moskvo. Začele pa so se tudi širiti govorice, da so poveljnika podkupili.

Ko se je vsa vojska, 180.000, vrnila, so kazanski odposlanci odšli k Vasiliju na mirovna pogajanja, ki pa niso bila preveč plodna, saj je Vasilij preložil sejme, ki so bili na trgovskem otoku blizu Kazana – vsakogar, ki bi šel tja trgovati, bi hudo kaznoval. Na slabšem so s tem tako Moskovčani, kot tudi Tatari. Nastane draginja, saj so oboji zelo veliko dobrin, ki so jih uporabljali v vsakdanjem življenju, uvozili po Volgi iz Armenije in Perzije.

TRIDESETLETNA VOJNA – 1618 – 1648

Do vojne pride zaradi konfesionalne notranje in zunanje politike – pomoč svojim sovernikom in širjenje veroizpovedi – protestanti vs. katoliki.

Češko-palatinska vojnam 1620: Čehi odstavijo Habsburškega kneza Ferdinanda II. – upor stanov. Bitka pri Beli gori je bila taktična napaka Čehov. Bitka je odločena v eni uri.

Habsburžani zmagajo s pomočjo lige – nemški katoliki.

V Nemčiji je šlo za spopad med evangeličani – UNIJA in katoliki – LIGA. Poveljnik LIGE (Bavarci) je bil Wallenstein (cesarska vojska) in je zmagoval 10 let vse do Baltika – spor med volilnim knezom (Bavarci) in cesarjem Maksimiljanom I. Vloga Richelieu-a. Hoče odstaviti Wallensteina.

Katoliki LIGA so tako zmagali v t.i. Pfalski vojni 1620 – 1623. V ta spopad so se vmešali Španci na strani katolikov in cesarja. Francozi niso bili na strani katolikov – preračunljiva politika.

Največji uspeh Wallensteina je bila Dansko-saška vojna 1623 – 1630. Po tej zmagi je Avstrija oz. katoliki obvladovala skoraj celotno Evropo.

Ker so bile razmere za protestante skoraj pogubne, se je pod pretvezo za pomoč katolikom vmešal švedski kralj Gustav II. Adolf – želel je Nemce osvoboditi Habsburžanov in rešiti protestantizem – ni ravno tako.

V Švedski vojni 1630 – 1635, so Švedsi prodrli globoko v Nemčijo in napredovali vse do ponovne vrnitve Wallensteina. Najbolj pomembne zmage so bile nad Španci pri Breitenfeldu in Lütznju leta 1632, kjer je padel tudi kralj Gustav Adolf – konec njihovega uspeha.

Francija je tesno sodelovala z Gustavom Adolfom in mu celo zagotovila dodatna sredstva in posredovala pri podpisu premirja med Poljsko in Švedsko.

Leta 1634 je Švede povsem porazila cesarska vojska pri Nördlingenu in sledil je njihov umik iz območja Nemčije. Leta 1635 je cesar sklenil premirje v Pragi z nemškimi državnimi stanovi.

Po porazu Švedov, so se angažirali Francozi, ki so se bali prevelike moči Habsburžanov, zato so se aktivno vmešali v spopad – to je bil temelj za oblikovanje kraljevega absolutizma.

Francosko bojevanje ni bilo zelo odkrito ali aktivno, vendar so sovražnosti potekale od 1635 – 1648, čeprav je bila intenziteta spopadov že bistveno manjša – zelo trpi civilno prebivalstvo.

POMORSKO BOJEVANJE

zaton veslač, uveljavitev jadrnic. Galeja:prva bojna ladja, nastane v 15.st. Oborožitev: topovi se selijo s krme na boka, od 15 do 100 topov na ladjo. Znižanje težišča ladje-povečana manevrska sposobnost. Sprememba taktike:linijsko bojevanje, ladje pljujejo ena za drugo. Linijske ladje: Korveta-ena vrsta topov. Fregata-dve vrsti topov.Bojna ladja-tri vrste topov.

VESTFALSKI MIR 1648 IN NJEGOV POMEN

Mir je bil sklenjen med cesarjem in Francijo in cesarjem in Švedsko. To je bil t.i. mir med narodi, mir v državi in verski mir hkrati.

Podal je obvezno razlago augsburškega verskega miru 1555. Spori okoli veroizpovedi so bili zmanjšani na najmanjšo možno mero.

Položaj veroizpovedi je bil načeloma določen po stanju iz leta 1624 ter pravno zagotovljen. Država se ni več mešala v vprašanja veroizpovedi.

Državni knezi so dobili državno suverenost (sicer malo omejeno), cesarstvo pa je postalo bolj reprezentativno, cesar ohrani malo pravic.

Skoraj tretjino prebivalcev je umrlo, države so bile povsem izčrpane in nemočne. Francija je postala celinska velesila, nastala je Nizozemska in Španija je izgubila pomembno vlogo.

V tem času je bil dokončen zaton Cerkve ni papeža, ki je krojil politiko evropskih držav.

Dokončno so bile določene meje političnega in konfensionalnega zemljevida Nemčije.

Konec tridesetletne vojne je omogočil velik gospodarski razvoj ter prodor absolutnih vladavin. Posledično se pojavi barok kot oblika čaščenja samozavestnih vladarjev.

Neposredna posledica tridesetletne vojne je bilo oblikovanje stalnih vojska, ki so bile pod neposredno upravo monarha in bile tako tudi financiranje – monarh si zagotovi prevlado na področju sile.

Nastanek stalnih vojska je bil omogočen z skokovitim gospodarskim razvojem (merkantilizem, manuufakture) ter učinkovitejšo fiskalno politiko pod strogim nadzorom kralja.

Stalna vojska je pomenila večjo standardizacijo: oborožitev in strukture poveljevanja, kralj pa je prevzel imenovanje vseh poveljnikov.

Stalno vojsko so omogočila tudi naborna okrožja za popolnjevanje polkov, ki postanejo osnovna taktična enota – vsak polk je imel svoje okrožje – praviloma v okolici poveljnika polka.

Pomembni so bili popisi, ki jih uvedejo v večini evropskih držav prav za potrebe vojske – na tem je temeljila tu splošna vojaška obveza, ki pa ni bila “splošna” – naštej izjeme.

Uvedena je bila uniforma, ki jo je poleg oborožitve zagotavljal monarh, zato je bila vojska postopoma enotna – usposabljanje je bilo kruto in trdo. Razvili so se vojaški čini.

Najpomembnejši poveljniki tridesetletne vojne so bili:

- Albert Wallenstein (utemeljitelj avstrijske stalne vojske, problem nadzora nad vojsko – “pretorianski sindrom”, nevaren cesarju)
- Johan Tilly (poveljnik cesarske katoliške lige, menih v oklepu, zmaga pri Magdeburgu)
- Gustav Adolf (švedski kralj, najboljši poveljnik 17. stol., edini premaga Wallensteina).

Struktura častnikov se postopoma definira z vojaškimi akademijami in znanjem – Friderik Pruski Veliki. Častnik je zelo pomemben in pravi gospod.

AMERIŠKA VOJNA ZA NEODVISNOST

Prva samostojnega življenja zmožna kolonija je bila Virginija, kjer je leta 1619 potekalo prvo parlamentarno zborovanje na ameriških tleh – imeli so pravice do samouprave in lastnega obdavčevanja.

Severne kolonije so imele večjo avtonomijo in so volile svoje predstavnike v strukture oblasti, medtem ko so to opravljale gosposke elite.

Bistvo spora med Anglijo in kolonijami je bilo nesoglasje med notranjo politično avtonomijo in zunanjo gospodarsko odvisnostjo.

Dodaten vzpodbudni element je bil poraz Francozov v severni Ameriki, ki so se morali odpovedati kolonijam okoli Velikih jezer – to jih spodbudi k zaostritvi razmerij do Anglije.

Anglija je hotela kolonije bolj vključiti v carinski sistem in uvesti dodatne davčne obremenitve.

Vendar to ni bilo mogoče, saj se je že izoblikovala določena stopnja samozavesti in predvsem buržuazije, ki ji je bilo nesprejemljivo prenašati kraljevo oblast.

Prvi spor je bil leta 1765, ko so Angleži enostavno dodatno obremenili kolonije z novi davki – kongres 9 kolonialnih parlamentov v New Yorku.

Ko se je Anglija odločila za dodaten dvig davka na čaj, se je organiziral spopad med Anglijo in vsenarodno obrambno fronto v kolonijah.

Leta 1773 je bil izveden napad na angleške ladje s čajem – Bostonska čajanka, čemur je sledil prvi kontinentalni kongres v Philadelphii 1774 – 13 kolonij prenehajo trgovati z Anglijo.

To je bil spopad med državljansko milico in redno organizirano in dobro izurjeno angleško vojsko – milica ni imela pravih izkušenj, saj je bila ustanovljena za zavarovanje pred Indijanci.

Prva bitka med Angleži in Američani je bila 4. Julija 1775, ko se se spopadli pri mestecu Lexington – bolj simbolen spopad saj se Američani takoj umaknejo. Angleški pohod pa je že nakazal način spopadanja z milico – HIT AND RUN.

Angleži so zelo podcenjevali ameriško milico, ki ji je poveljeval Washington od leta 1775, ko je ameriški kongres ustanovil Ameriško celinsko vojsko – imel je nekaj izkušenj (sedemletna vojna).

George Washington je bil veleposestnik iz Virginije, sicer major ameriške milice, ter upokojeni brigadni general. Od leta 1775 vrhovni poveljnik celinske vojske in od leta 1789 do 1797 predsednik ZDA.

Ameriška milica je bila sorazmerno slabo organizirana in predvsem usposobljena – pomembna je bila vloga evropskih zaveznikov, kot sta bila Lafayette in Kosciuszko. Francija je aktivno posegala v osamosvojitveno vojno in poleg vojakov in poveljnikov Američane podprla predvsem z orožjem in strelivom – pomembna je bila tudi podpora iz morja.

Odločilna bitka osamosvojitvene vojne je bila leta 1781 za Yorktown, kjer so si Američani zagotovili skupaj z Francozi premoč tudi na morju. Po nekaj dnevnem obleganju so se Angleži predali v velikem stilu.

Angleži so vojno izgubili zaradi premajhnega števila vojakov in nezmožnosti obvladovanja tako velikega ozemlja in predvsem nesposobnosti oskrbovanja lastnih enot.

AMERIŠKA VOJNA ZA NEODVISNOST (1775-1783)

naseljenci kolonij proti VB. Politični odpor metropoli. V sedemletni vojni izurjen del prebivalstva. Bitka pri Lexingtonu 1775: 800 vojakov na pohodu v okolici Bostona.

4.7.1776 deklaracija o neodvisnosti.

Prostovoljna državljanska milica proti redni ang. vojski

nekonvencionalno bojevanje proti linijski taktiki. Kolonije imajo majhne vojske 5000-15000 mož; Anglija ima 30.000 mož. Vojskovodja je general George Washington (major milice v Virginiji, sodeluje v sedemletni vojni, vrhovni poveljnik vojske, 1789 predsednik ZDA). Bitka pri Bunker Hillu 1775. Obleganje in izpraznitev Bostona. Bitka pri Saratogi 1777. Kriza v boju 1778-1779-pomoč Francije. Poraz VB pri Yorktownu 1781. 1782 premirje, 1783 mir v Versaillesu. Ameriška vojska se spremeni v pravo vojsko, uniformirano.

STALNE NAJEMNIŠKE VOJSKE PROSVETLJENEGA ABSOLUTIZMA

18.ST. PROSVETLJENI ABSOLUTIZEM: absol. oblast monarha, državna birokracija, modernizacija države, gosp. okrepitev, oblikovanje strateških meddržavnih vojnih koalicij, omejevanje vojnih ciljev

VOJSKE: vojska je organ vladarja, ne države; ekonomska osnova omogoča stalnost vojske, osnova je najemnik=stalni vojak; polki; dril; uradi za vodenje vojne; oficirski zbor=nadomestitev fevdalne obveze s subordinacijo; magazinsko preskrbovanje;

uniforme; gradnja prvih vojašnic.FORMACIJA in OBOROŽITEV: najemniška pehota v polkih; lahka pehota: lovci, pandurji, hrvati. Grenadirji: metalci ročnih granat. Puška kremenjača z bajonetom-hladno orožje izginja. Konjenica: oborožena s pištolami in hladnim orožjem. Artilerija: poljska, oblegovalna, trdnjavska. Taktika: mehanična taktika, premikanje v urejenih formacijah. Izoblikovanje linije: trije možje v globino, dve liniji. Linija: poravnane vrste, ob straneh grenadirji.

Kare: obramba pred konjeniškim napadom: 4kotnik za obrambo pred naskokom konjenice, oblikoval ga je polk, bataljon. V kareju so bili zavarovani vozovi z ranjenci, zalogo. Potek bitke: artilerijsko obstreljevanje, korakanje in obstreljevanje pehote, streljanje v salvah, bajonetni napad, juriš konjenice s hladnim orožjem.

FORTIFIKACIJA: Zamisli o obrambi držav s trdnjavskimi sistemi. Francija 300 trdnjav. mnogokotna pravilna oblika. Največji vojskovodje: Pruski kralj Friderik II., vzdigne Prusijo v najmočnejšo nemško državo v vojnah z Avstrijo, Bavarsko, Rusijo.

Sposobnost manevra-zmaga šibkejših. Avstrijski general Evgen Savojski, Laudon

FRANCOSKA REVOLUCIJA – POJAV MNOŽIČNIH ARMAD

Bankrot Francije, vladarska nesposobnost Ludvika XVI. in nesorazmerje pri davčni obremenitvi so bile osnove za začetek francoske revolucije 14. julija 1789.

Sklic generalnih stanov maja 1789. Temeljna težava je bila neproporcionalnost pri zastopanju državljanov (tretjine) in vloge novega, vedno bolj bogatega razreda - meščanstva.

Zaradi kraljevega nepopuščanja se je sklic spremenil v začetek revolucionarnega gibanja v Franciji – rezultat je bilo ukinitvev fevdalnega sistema.

Napad in padec trdnjave Bastilije, ki je bila sinonim za krut kraljevi režim (politični zaporniki).

Sami revolucionarji so bili mnenja, da je potrebno omejiti nošenje orožja samo na “primerne moške” – premožne. Na tem načelu je bila oblikovana Narodna garda, ki pa ni bila številčna. Francoska vojska je bila izrazito toga pri napredovanjih in vsi položaji so bili vezani na družbeni položaj posameznika in predvsem njihov plemiški naziv. Sposobni poveljniki brez “pedigreja” ne morejo napredovati.

Idejni voditelji francoske revolucije so bili:

- Georges Jacques Danton (levo)
- Jean-Paul Marat (desno)
- Maximilien Robespierre

Ker je bila vojska zvesta svojim poveljnikom – predvsem plemiči, se je meščanstvo odločilo oblikovati lastne vojaške formacije. Med Parižane so julija 1789 razdelili več kot 10.000 pušk. 11. julija 1789 se je tako oblikovala narodna garda.

13. 7. 1789 je narodna garda štela 24.000 mož in imela v sestavi tudi 120 topov. Paris je bil razdeljen na 60 okrajev in vsak je postavil svoj bataljon. Pomen kokarde – združitev vseh vojska!

Narodna garda je v pravem pomenu pomenila oboroženo ljudstvo – številni niso imeli niti orožja niti oblačil, spali so kar doma. Poveljnik narodne garde postane general Lafayette.

V Franciji so bile v času revolucije tri vojaške formacije:

- redna (kraljeva) vojska – poveljniki niso bili navdušeni nad revolucijo, podčastniki ultra revolucionarni (priložnost napredovanja)
- narodna garda – oboroženi meščani
- revolucionarna vojska – ustanovi jo revolucionarna vlada; sprejmejo vsakega; podčastnike so si vojaki volili sami

Združevanje predvsem formacij “vojakov svobode” in redne vojske je potekalo počasi – revolucionarji se bojijo izgubiti nadzor nad vojsko. Leta 1792 se to zgodi – Francijo napadeta Prusija in Avstrija.

Poveljniki so raje prebegnili k sovražniku kot pa se bojevali. Od 9.000 častnikov jih je 6.000 pobegnilo. Prebegne tudi vrhovni poveljnik Lafayette skupaj s svojim štabom.

Vojno Franciji napove še Sveto rimsko cesarstvo in revolucionarna vlada se odloči za uvedbo splošne vojaške in obrambne obveznosti leta 1793 – vsi odrasli moški so imeli dolžnost nenehnega služenja v vojski. Oblikovala se je znamenita revolucionarna armada, ki je začela zmagovati v Evropi – začetek *l'avee en masse*.

Z ukazom so združili enote Narodne garde in “prostovoljce” v razmerju ena proti dve. V novi vojski so častnike po vzoru Narodne garde volili in niso uporabljali telesnih kazni za disciplino – do 1795.

Spopad pri Valmyju leta 1792 francoskih “vojakov svobode” z prusko vojsko je bil zelo pomemben – prvič ne pobegnejo pred Prusi in preprečijo padec Pariza.

Zaradi slabe izurjenosti, oborožitve in pomanjkanja poveljniškega kadra, se je v francoski revolucionarni vojski uveljavila taktika bojevanja ORDRE MIXTE.

Francoski uspeh je temeljil tudi na “peti koloni” oz. dejstvu, da so bili ljudje v drugih državah tudi pripravljene sprejeti načela revolucije, ki jo je “izvažala” Francija.

Leta 1793 je francoska vojska že narasla na 983.000 in to v času, ko je bila vojska 100.000 vojakov nepredstavljiva sila.

Poleg tega je bila zavzetost francoskih vojakov izjemna – visoko zaupanje v državo in nov družbeni sistem. Francoska taktika je omogočala tudi večjo “improvizacijo”.

“Novi” francoski častniki pa niso bili neizobraženi – največkrat so to bili mladi podčastniki ali častniki brez možnosti napredovanja na visoke položaje. Revolucija jim je omogočila prav to!

NAPOLEONOVE VOJNE

Vojaška obveznost je bila leta 1798 dopolnjena in je zajemala vse Francoze med 20. in 25. letom. Izvzeti so bili poročeni, možen pa je bil tudi odkup.

Od leto 1800 do 1812 je Napoleon poklical pod orožje 1,300.000 ljudi.

Enote so se popolnjevale z rekruti, ki niso presegali 50% enote. Usposabljanje vojakov je potekalo na maršu.

Napoleon ustanovi tudi vojaški licej, konjeniško šolo in vojaško šolo za izobraževanje podčastnikov in častnikov.

Francija je opustila regiment kot taktično enoto in uvedla polbrigade – 3.300 mož in 100 častnikov, ki so pozneje (leta 1806) ponovno postali polki. Vsak je štel štiri bataljone.

Sicer je bila osnovna samostojna vojaška enota korpus. Bili so različnih velikosti, vsak pa je vseboval pehoto, konjenico, artilerijo in inženirje ter se bil sposoben bojevati proti večini formacij vsaj do prihoda okrepitev.

Pehoto so sestavljali naslednji vojaki:

- lahka pehota – bila je pridodana vsakemu polku kot elitni pešaki, katerih naloga je bila udar (tek) po nasprotnikovih vrstah in uničevanje nasprotnikove artilerije
- linijska pehota – je bila temelj francoske vojske; rekruti so bili 18-25 let in bili razdeljeni na polke
- cesarska garda – elitni vojaki (178 cm) in stari vsaj 25 let, pismeni in so bili v vojski vsaj 5 let (izkušnje); privilegij: boljša hrana, obleka in plačilo.

Francoska konjenica je bila razdeljena na naslednje skupine:

- kirasirji – so bili t.i. veliki bratje oz. težka konjenica; vojaki so imeli težek oklep, zato so bili pripadniki večje rasti; večji so bili tudi konji – nosijo več teže
- dragonci – predstavljajo izvidniško konjenico; lahko oborožena in spodobna samostojnega pehotnega bojevanja – temu primerna je bila tudi oborožitev
- huzarji – lahko oboroženi konjeniki in namenjeni predvsem za izvidovanje; sicer brutalni vojaki (redko preko 30. let)
- suličarji – bili so izjemno učinkoviti v boju proti kvadratni pehotni formaciji; s sulicami so presegli doseg pehotnih bajonetov.

Napoleon je veliko pozornosti posvečal artileriji – kot artilerijski častnik. Dosegel je veliko manevrsko sposobnost teh enot, ki so postale bistvene za razbijanje nasprotnikovih formacij.

Topništvo je bilo oblikovano v peš polke in konjeniške polke. Topovi so bili 4, 8 in 12 funtni in so streljali po dva naboja na minuto na povprečno razdaljo 600 m z veliko natančnostjo.

Topovi so imeli na voljo tri polnjenja – kroglo, šrapnelsko kroglo in mino. Prva je poškodovala s svojim kotaljenjem (pomembna je podlaga), druga je škropila in tretja je delovala z zapoznelim vžigom.

Oborožitev pehote je bila mušketa (17,5 mm) in bajonet, ki pa je bila izjemno nenatančno orožje – težko je bilo zadeti človeka na 50 m. Pojavile so se tudi prve puške (risana cev), ki pa je Napoleon ni uporabljal – počasno polnjenje.

BITKA PRI AUSTERLITZU – TRUMF MODERNEGA VOJSKOVANJA

Bitka pri Austerlitzu sodi v tretjo koalicijsko vojno in velja za bitko treh cesarjev: Napoleon (francoski cesar), Franc (avstrijski cesar) in Aleksander (ruski car).

Napoleon je razpolagal z 53.000 mož, ki so se nahajali v neposredni bližini bojišča, medtem ko je imel dodatno dva korpusa: enega na Dunaju in enega na Moravskem.

Rusko-avstrijska vojska je bila bistveno številčnejša:

- 86.000 mož je bilo v neposredni bližini bojišča (Kutuzov)
- 80.000 mož (Avstrijcev) se je približevalo bojišču pod vodstvom avstrijskega cesarja
- 45.000 mož (Rusov) je bilo na poti pod vodstvom ruskega carja Aleksandra.

Če bi se vsi omenjeni vojaški kontingenti združili (210.000 mož), Napoleon nebi imel prav nobenih možnosti zmagati. Zato je njegov temeljni cilj postal – spopasti se preden pride do konsolidacije nasprotnika.

Napoleon se je odločil za manever zavajanja – s svojo vojsko se je začel umikati ter ustvarjati občutek, da se spopadu dejansko izmika. Sledili so tudi slepilni napadi, ki so jih Rusi z lahkoto ustavili. To je dodatno utrdilo občutek, da so francoski vojaki utrujeni in lahek plen. Kutuzov ni bil pripravljen na spopad preden bi se vse enote združile, vendar je car na osnovi popolnoma napačnih predvidevanj odločil drugače. Cilj je bil obiti desno krilo Napoleona in napasti v bok. To je Napoleon predvidel.

Temelj presenečenja je bil Napoleonov manever levji skok, kjer je z izjemnim manevrom – hitrost, uspel presenetiti nasprotnika in mu udariti v bok.

To je bila največja taktična napaka, ker so rusko-avstrijski vojaki zapustili Pracenski hrib kot najbolj strateško točko bojišča. Napoleon je uspel zaustaviti napredovanje na levem krilu.

Sledil je Francoski protinapad v oslABLJENI center zavezniških enot ter ga hitro premagal. Ko je zasedel center je preprečil levemu krilu umik ter ga hkrati odrezal od ostalih enot.

Izid bitke je bil naslednji:

- rusko-avstrijske enote so izgubile 33.000 mož in 2/3 topov
- Napoleon je izgubil vsega 800 mož in imel 6.000 ranjenih
- Avstrija je isto noč prosila za premirje, Rusija se s tem ni strinjala in umaknila svoje enote domov

NAPOLEONOVE VOJNE

Prva koalicijska vojna:

- Francija dobi “vojsko” – bitka pri Valmyju
- Napoleon postane general – bitka za Toulun

Druga koalicijska vojna:

- boj za prevlado v Nemčiji
- zmage v S Italiji
- Avstrija je premagana

Ekspedicija v Egipt 1789

- spopad pri piramidah (Mameluki)
- konec hieroglifov
- strah pred Napoleonom v Franciji

Tretja koalicijska vojna 1805

- popolna prevlada v Evropi – Slavkov ali Austerlitz
- Rusi so premagani
- poraz Napoleona – Trafalgar

Četrta koalicijska vojna 1806

- dvojni poraz Prusije – Jena in Auerstadt
- temeljni problem je bila neuskklajenost pruskih generalov
- po tem porazu je bila Prusija prepuščena Napoleonu

Peta koalicijska vojna 1809

- Avstrija je povsem premagana – prvi poraz Napoleona pri Aspernu
- Ilirske province – odvzem ozemlja Avstriji
- Marija Luiza – dinastična poroka (sin Napoleon II.)

Pohod na Moskvo 1812

- največji pohod tedaj v zgodovini – okoli 420.000 vojakov (16 narodov) priprave potekajo dve leti
- med njimi so bili tudi Slovenci – tekst na internetu
- Rusi so se odločili za taktiko požgane zemlje in Napoleon je že pred prvo bitko izgubil veliko vojakov – lakote
- edina velika in pomembna bitka med Rusi in Francozi je bila bitka pri Borodinu – Ruse vodi maršal Kutuzov
- 130.000 Napoleon in 121.000 Kutuzov – Rusi so ozemlje zelo dobro izbrali
- spopad je sicer dobil Napoleon, vendar je bila to pirova zmaga – sicer je to bila ena najbolj krvavih bitk francoske vojske – v enem dnevu umre na bojišču 100.000 mož
- Napoleon nato zavzame Moskvo 14. septembra 1812 – požgana
- tudi Rusi razumejo ta spopad kot njihovo zmago

Francoska vojska je bila povsem nepripravljena na zimske razmere in partizansko bojevanje Rusov.

Šesta koalicijska vojna 1813

- po porazu v Rusiji sledi zbiranje nove vojske
- po pobegu ponovno organizira novo vojsko in se spopade v bitki pri Leipzigu, kjer je premagan
- Napoleon abdicira – sledi internacija na Elbi – vrnejo se Burboni

Spopad pri Leipzigu je bil največji spopad v 19. stol, saj je v bitki sodelovalo 520.000 mož. Napoleon je bil trikratno preštevilen.

Sedma koalicijska vojna 1815

- po povratku iz Elbe je zbral novo vojsko – okoli 260.000
- vendar je koalicija že premočna, saj razpolaga z 700.000 vojaki
- Napoleonovi vojaki pa so že ali utrujeni ali pa novinci – veliko veteranov izgubi v predhodnih vojnah

- v bitki pri Waterlooju je bil Napoleon dokončno premagan – nepričakovan napad Prusov iz hrbta

Napoleon je zasliševal pruskega vojaka in ni mogel verjeti, da je pruska vojska že tako blizu.

ZAKAJ JE ZMAGOVAL NAPOLEON?

1. Njegova vojska je bila sposobna zelo hitrih maršev (15-50 km/dan). To je bilo mogoče zaradi sposobnosti poveljnika – Napoleona, ki je uporabljal taktiko sekvenčnega premika svojih enot:
  - manjša obremenitev na območje pohoda (logistični vidik)
  - izogibanje večjim zastojem na cestah in ostalih komunikacijah
  - večje zaupanje poveljnikov ter izogibanje morebitnim zasedam
  - možna hitrejša konsolidacija enot na večjih območjih
2. Napoleonovi sodobniki so bili bistveno bolj togi pri vodenju in poveljevanju svojim enotam. Enote so manevrirale po bojišču v togih, linearnih formacijah. Prednosti terena enote niso uspele izrabiti – premiki enot so bili podobni šahovskim figuram.
3. Dril ostalih vojakov je temeljil na brezpogojnem izvrševanju ukazov – vojaki so praviloma korakali v nasprotnikov ogenj s strumnim korakom. Podrejeni častniki so zgolj izvrševali ukaze – ni bilo kreativnosti.
4. Napoleonova taktika je bila uničenje nasprotnika v čim krajšem času – vedno želi doseči odločilen spopad.
5. Glavni namen francoske vojske je bil obramba zasedenega ozemlja in okupacija nasprotnikovega in ne uničenje nasprotnikove vojske.
6. Napoleon izniči prednost nasprotnikove konjenice s tem, ko bataljoni formirajo kvadratne formacije v globino po šest vrst.
7. Korpusi ostajajo pod istimi poveljniki – poveljniška kontinuiteta. Korpusi razpolagajo z vsemi orožji v tedanji francoski vojski.
8. Vojaške enote so bile medsebojno trdno povezane – vendar Napoleon ni uvedel bistvenih novosti pri oborožitvi francoske vojske. Bolj kot na prednost tehnike se je zanašal na sposobnost vodenja in poveljevanja.
9. Častniški čini so postali dosegljivi prav vsem. Merilo ni bilo več plemiško poreklo, temveč sposobnost posameznika. Napoleon je tudi uvedel odlikovanja, med katerimi še danes velja odlikovanje legija časti za najvišje državno odlikovanje Francije – merilo pogum.
10. Napoleon je uvede namesto dolgih neprekinjenih kolon kombinacijo strelskih postrojov in udarnih kolon.
11. Poveljnikom je Napoleon pustil veliko avtonomije in možnosti improvizacije. Sami so odločali kako, kje in s katerimi silami bo napadel nasprotnika in kako bo uporabil svoje rezerve.
12. Ohranjal je tesen osebni stik s svojimi vojaki tako na bojišču kot doma. Vojaki so mu brezpogojno zaupali.
13. Napoleon se je izkazal kot izjemno natančen strateg in taktik. Načrti vodenja vojne so bili izdelani tako natančno, da ga je bilo skoraj nemogoče presenetiti. Zanašal se je na temeljite priprave pred spopadom – obveščevalna dejavnost.
14. Na bojišču samem se je posluževal naslednjih komponent:
  - napad (bolje napasti, kot biti napaden)
  - manever (ga je izpopolnil maksimalno)
  - koncentracijo moči na bojišču

- uporaba presenečenja, če je le mogoče
  - pregon premaganega nasprotnika
15. Napoleon je imel tudi natančno izdelan zaščitni sistem – največkrat je to bila trdnjava ali utrjeno mesto v zaledju. Tu so bili: bolnice, skladišča, rezervne enote,... To je bila baza za njegovo delovanje na bojišču.
16. **Napoleon uvede prve komponente bliskovitega bojevanja.**

(glej napoleon & 2)

VOJAŠTVO IN VOJNE 19.ST:SPLOŠNE ZNAČ: množično šolanje oficirjev, pomembno napredovanje iz podoficirjev, vojaške akademije, vzpostavitev močnih visokostrokovnih štabov (operatika mibilizacija, logistika), generalštabno načrtovanje, masovnost armad raste, splošni vpoklic na služenje, uvedba mednarodnih pravil vojne, vojaška saniteta je še v povojih

Taktika: razširitev pojma in prakse bojišča ne samo v glavnih smereh, pojav vojne geo,modifikcija utrjevanja, oblikovanje strateških trdnjav tudi v notranjosti države, 1840-45 utrditv Pariza, neprekinjeno obzidje

Razvoj orožja:ROČNO: uvajanje perkusijskega vžiga, iskro v cev ponese netilka, kladivce ni več potrebovalo kremenca, uveden ok 1840, uvajanje polnjenja od zadaj,risanica izpodrinila gladkocevno orožje, krogla minie omogočila učinkovito izrabo risanic, domet se je povečal na 1200 korakov naboj z medeninastim tulcem, **TOPNIŠTVO:**nagel razvoj sredi st, uvedba jeklene risane cevi (izum balkrenega vložka na zadnjem delu granate), uvedba kovinskega tulca na topovih, omogočila hitro polnjenje, uporaba brezdimnega smodnika, uvedba valjastega zaklepa in polnjenja od zadaj (Kruppov top), uvedba šrapnela, povečana hitrost streljanja in domet na 5000-8000 m .

AMERIŠKA SECESIJSKA VOJNA

Spor med Severom in Jugom je bil sicer družbeno – ekonomski, nihče pa ni pričakoval dolgotrajne vojne – nobena izmed strani ni imela pripravljene vojske.

Spopad med Severom in Jugom naj bi bil prvi moderni spopad v zgodovini – različni faktorji. Predsednika je bil prepričan uveljaviti ustavo. Sam je bil ubit leta 1865 po reelekciji.

Po secesiji je jug razglasil svoj kongres in svojega predsednika – Davis.

Iz unije ZDA je 8. 2. 1861 izstopilo 13 držav, čeprav jih je Sever priznal le 11. Osnovni spor je bil zaradi ukinitve suženjstva.

V ZDA je leta 1860 živelo okoli 30 mio ljudi, od tega jih je bilo okoli 4 mio sužnjevi ali 13%. Večina njih na jugu – zastoj delovna sila.

Spopad je bil zanimiv, ker so si nasproti stali generali iz iste akademije – West Point. (glej secesijska)

AMERIŠKA DRŽAVLJANSKA VOJNA=prva moderna vojna. Ni prava državljanska vojna, pač pa spopad dveh skupin držav. Okoliščine: izoblikovanje meje na S in J do 1849. Ekspanzija S držav od 1850-1860. J države monokultura bombaža. Problem sužnjelastništva in carinske zaščite domače industrije. 1856: nova stranka: republikanska s programom odprave suženjstva. 1860: zmaga predsedniškega kandidata Lincolna. 1861: 7 južnih držav objavi odstop iz Zveze in ustanovitev konfederacije. Aprila 1861 začnejo spopadi, konfeder. se pridružijo še 4 države

Zveza=sever: 21 mio. prebivalcev. Konfederacija=jug: 10 mio. preb.

Potek: le 16.000 redne vojske. Prostovoljci in obvezniki. ni razlik v statusu vojakov. Jug uvede vojaško obveznost od 18-35 let, nato 17-50. Vključeni tudi črnci. Na S črnci v posebnih enotah.

Poveljniki: S: generala Grant, Sherman.. J: Lee, predsednik general Davis.

Bojišča: atlantsko, zahodno, vmes Apalači. Oboji po 6 armad.

1.faza 1861: pričakovanje hitre zmageS, poraz na Bull Run

2. faza;1861-1864: izčrpavanje J, krepitev S. Izmenični vdori S in J na atlantsko bojišče. 1863-vdor generala Leeja v Pensylvanijo, na ozemlje S, a Vicsburg. Poleti 1863 osvoji še Tennessee.

3. faza: marec 1864-maj 1865. zaključne operacije Severa, plan povezan z obema armadama proti Atlanti in Richmondu. Pridejo do Richmonda, ki ga oblega še eno leto. Odločilna je osvojitev Atlante. General Sherman septembra krene na JV-4 mesece, 450 km. Februar 1865 se obrne proti S.

Končna bitka: Five Forks pri Pittersburgu 1865. Aprila in maja vdaja konfed. armad. Demobilizacija.

ZNAČILNOSTI: mešanica bitk (72 velikih) in velikih razdalj. Pozicijska vojna, začetki totalne vojne, množičnost vojaštva.

IZGUBE: padlih okoli 270.000. Umrli: 105.000 zaradi bolezni, 100.000 mrtvih ranjencev

POTEK VOJNE

Vojna je potekala v treh fazah:

- v prvi fazi je bil Sever prepričan o hitri zmagi in kratki vojni
- v drugi fazi je Sever izčrpaval Jug – gospodarske blokade in uničevanje plantaž
- tretjo fazo predstavlja dokončen napad Severa: generala Sherman in Grant, ki dokončno zlomita Jug

Vojna ni temeljila na odločilnih bitkah, čeprav je bilo večjih spopadov več kot 70. Vojski sta bili sorazmerno enakovredni – dobro medsebojno poznavanje poveljnikov.

Spopadi na bojiščih so bili velikokrat odločeni z naskokom in pobegom nasprotne strani – vojaki so bili bolj amaterji kot profesionalci.

Vojske so opravile velike premike – poskus obleganja Washingtona, kar je omogočalo veliko ozemlje, kjer je vojna potekala.

Bitka pri Gettysburgu je bila sicer zelo velika bitka – na bojišču več kot 200.000 mož, vendar ni bila dokončna.

General Lee se je po treh dneh bojevanja umaknil – ni totalnega uničenja enot. TAKTIČNA NAPAKA – napad v center.

V tem spopadu je bilo že jasno, da Sever razpolaga z večjo vojsko, kot to velja za Jug.

Po tej bitki je bil Jug predvsem v defenzivi – izjema napad na Washington.

Secesijska vojna je dala nekaj velikih imen ameriške vojaške zgodovine:

- Robert Edward Lee
- William Tecumseh Sherman
- Ulysses S. Grant – predsednik ZDA kot najmlajši predsednik ZDA to tistega časa
- Thomas Jonathan Jackson

To je bil spopad, ki naj nebi terjal veliko naporov in žrtev, kljub temu sta bili obe strani bili prisiljeni mobilizirati tako gospodarstvo kot tudi “živo silo”.

Jug je uspel mobilizirati 1 mio in Sever 2 mio vojakov, kar je bilo daleč največ vojakov mobiliziranih v zgodovini = 10% vsega prebivalstva v ZDA.

Sever je izkoristil veliko boljše gospodarske vire, boljše železniško mrežo (logistika postane bistvenega značaja) ter boljše mornarico – višijo blokado na Jug.

To je bila vojna, v kateri je umrlo največ Američanov in sicer okoli 620.000. To je več kakor jih je padlo v I., II. svetovni vojni, vojni v Koreji skupaj in Vietnamu skupaj.

To je bil tudi prvi primer totalne vojne, kjer je na bojišču prevladala strojnica in artilerija.

Secesijska vojna, ki se je končala z predajo generala Lee-ja in dokončno kapitulacijo Juga aprila 1865, je omogočila poenotenje države United States of America.

Država je doživela izjemno hiter gospodarski razvoj, saj je bila s tem posredno odpravljena tudi zadnja ovira pri dokončni uveljavitvi liberalnega kapitalizma v ZDA in po svetu.

Predsedniku konfederacije, Jeffersonu Davisu, so sodili zaradi veleizdaje, vendar je bil obsojen in zaprt samo za dve leti.

Sedaj so ZDA postale povsem enotne, zvezna oblast pa je dobila tisto moč, ki je omogočala bolj centralno vodenje države.

FRANCOSKO – PRUSKA VOJNA 1871

Spor med Francijo in Prusijo je bil geopolitičnega značaja, saj Francija ni mogla sprejeti nove velesile za sosedo – poteka postopek združevanja in oblikovanja Nemčije pod vodstvom Prusije.

Vodja ideje združevanja Nemčije je bil pruski kancler Otto von Bismarck, ki se je zanašal na močno prusko vojsko.

Diplomatski uspeh je bil osamitev Avstrije in Rusije, zato je nasprotovala samo Francija – Napoleon III.

Bismarcku uspe “znervirati” Napoleona III., ki je nato sam napovedal vojno Prusiji – ta je bila na vojno zelo dobro pripravljena.

Spopad med Nemčijo in Francijo sta vodila generala Moltke in MacMahon. Odločilen spopad je bil pri Sedanu 1. septembra 1870.

V tem spopadu so imeli Prusi več vojakov in predvsem topov, prav tako pa so imeli pobudo na bojišču, saj so Francozi že pred tem izgubili dva spopada in se bili prisiljeni umakniti.

Pri Sedanu so Francozi oblikovali točko ključne obrambe in zbrali okoli 140.000 mož – bili so povsem demoralizirani, slabo oboroženi in neizurjeni (veliko je bilo zapornikov).

Spopad je bil odločen v dveh dneh in tudi prisotnost samega francoskega cesarja ni dvignila morale vojakom – velika težava je bila zmeda pri poveljevanju in nobene koordinacije – spori med poveljniki.

Prusi so zajeli celotno francosko vojsko – preko 100.000 vojakov, topove in cesarja.

Po porazu je bil Napoleon III. ujet in v izgnanstvu, Prusi pa so vkorakali v Pariz.

Leta 1871 so v Versaillesu podpisali mirovni sporazum, ki je poleg vojne odškodnine omogočil dokončno oblikovanje Nemčije.

V Parizu pride do oblikovanja pariške komune, ki so pomagajo zatreti prav Prusi.

Bistvena novost Prusov je bila uporaba železniškega sistema pri premikanju vojske – koncept so povzeli po ZDA.

Oblikuje je nemški generalštab, ki je bil tudi avtor poznejšega Schlifffenovega načrta.

Pariška komuna je obstajala od 28. marca do 28. maja 1871, ko so vladne enote ponovno zasedle Pariz.

Boj za Pariz je temeljil na tujski legiji, ki je opravila veliko umazanega dela – pobijanje vsakogar, ki se imel orožje – niso poznali termina vojni ujetnik.

Prusi so zmagali tudi zaradi boljših topov – Krupp uvede topove z risanimi cevmi – vloga bakrene srajčke. Topovi so sedaj polnjeni od zadaj – zaklep. Uveden je bil tudi amortizer – začne se doba trzajnih topov.

Puške so postale manjših kalibrov – 8 mm in imele že medeninaste tulce. Krogla bistveno bolj tesni in poveča se hitrost izstrelkov.